

Vásárhelyi LÁTÓHATÁR

HELYISMERETI — IRODALMI — MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT • II. évf. • 8. sz. • 2011/4. Ára: 420 Ft

BURKUS JÓZSEF: FÉNY-SZÍV

A GORZSAI KERÁMIA VEZÉRTÍPUSA: A GALLÉROS EDÉNY

KAJÁRI GYULA GRAFIKUSMŰVÉSZ KIÁLLÍTÁSA

KÉRI LÁSZLÓ: PÁTERNOSZTER

BETLEHEM

A GORZSAI KERÁMIA VEZÉRTÍPUSA: A GALLÉROS EDÉNY

Fotó: Dömötör Mihály

KAJÁRI GYULA GRAFIKUSMŰVÉSZ KIÁLLÍTÁSA

Fotó: Királyhegyi Ottília

A címloldalon:

BURKUS JÓZSEF: FÉNY-SZÍV /50 x 100 cm, olaj, vászon/

Köszöntő az Isépy-könyvtár megnyitójára

„Könyvet gyűjteni mindig szellemi befektetés. Könyvvállványokat nem tölthet meg, csak a szenvedély vagy legalább a nosztalgia. Az ember persze nem olvas el mindent. De a könyvtár nem is arra való, hogy elolvassák, hanem hogy elolvashassák. Könyvgyűjtő az lesz, aki ott akarja tudni maga körül, megidézhető állapotban, a szellemeket.”
– írta Németh László. Egy iskola, egy gimnázium számára különösen fontos, hogy maga körül tudja ezeket a szellemeket.

Az 1806-ban kiadott újabb királyi *Ratio Educationis* a gimnáziumok igazgatóinak kötelességévé tette; legyen gondjuk – többek között – iskolájuk könyvtárára is. Ekkor jelenik meg először egy állami hivatalos rendelkezésben utasítás a középszintű iskola saját – más intézményekkel nem közös – önálló könyvtáráról, ekkor jelenik meg a mai értelemben vett iskolai könyvtár. A 19. században alapított gimnáziumok ennek következtében értékes gyűjteményekkel rendelkeznek.

Ezeknek a könyvtáraknak meghatározó szerepe van az iskolai hagyományok, az iskolai identitás kialakításában és megőrzésében. Az iskola ugyanis a változásra épül, diákok és tanárok nemzedékei követik egymást a falak között. Az állandóságot pedig a könyvtár jelenti, hiszen könyveinek lapjai sok-sok nemzedék érdeklődő tekintetét őrzik.

Gimnáziumunkat 1995-ben alapította Hódmezővásárhely városa. Tíz évvel ezelőtt, 2001-ben vettük fel Németh László nevét, és ezzel hitet tettünk a minőség vállalása mellett.

Most, tíz évvel később Hódmezővásárhely városa Isépy Tamás gazdag könyvgyűjteményével egy patinás gimnáziumi könyvtárat alapított. A könyvhagyaték Isépy Tamás polgári értékrendjét és széleskörű, human érdeklődését tükrözi.

A klasszikus magyar és világirodalom szisztematikus gyűjteménye mellett több tudományterület összefoglaló kézikönyve, ritkaságnak számító magyar és idegen nyelvű képzőművészeti albumok, szépirodalmi sorozatok, idegen nyelvű kötetek lelhetők fel.

Mondhatnák a modern kor pragmatikusai, hogy mindez mire való, hiszen ez a gyűjtemény elfér egy nagyobb kapacitású pendrive-on. De digitalizálható-e az a szeretet, amivel a könyvgyűjtő levette könyvespolcáról a kötetet? Digitalizálható-e az a humanista értékrend, amellyel kiválasztotta és megvásárolta a könyvet. És digitalizálható-e a lapozás, amellyel újabb titkok és szépségek felé vezet minket az olvasás?

A könyv és a könyvtár nem információt tárol, hanem érték-alapú tudást, műveltséget, értékrendet, erkölcsöt, a lélek békéjét, amit akkor érzünk, ha a magyar vagy az egyetemes kultúra legnagyobbjainak alkotásait olvashatjuk. Az iskola feladata, hogy fogékony diákjait az információhordozóktól elvezesse a könyvtárig. Mindkettőnek felmutatva a maga érvényes helyét és feladatát. Németh Lászlót idézve:

„Az iskolának nemcsak művelt, tájékozott embereket kell nevelnie: a műveltség, tájékozottság lázában égő olvasókat is. Az, hogy az iskolában szerzett tudás az életben mennyire tokolódik el, zsugorodik össze vagy indul burjánzásnak, függ attól, hogy a diákból mennyire tudunk olvasót nevelni, s ha tudunk: milyet.”

Ha egy iskola Németh László nevét viseli, könyvtárában pedig Isépy Tamás könyvgyűjteményét őrzi, annak útját egyértelműen kijelölték. Köszönet Hódmezővásárhely városának nagylelkű felajánlásáért.

A tanári kar örömmel és büszkeséggel fogadja Isépy Tamás könyvtárat. Könyveit és emlékét méltó módon őrizni fogjuk.

Árva László igazgató

Köszönet

Az embereket csak szeretve lehet jobbá tenni.

(Böjte Csaba)

A Szent Családot ábrázoló apró kis szobrocskára a Dévai Szent Ferenc Alapítvány könyvtárának rendezésekor bukkantam. Nem sikerült kinyomozni, hogy ki faragta, de aki csak megpillantotta, nem tudta levenni róla a tekintetét. Ugyanaz az odaadó szeretet sugárzik róla, mint Csaba testvér jóságos lényéből, aki családok százait segíti ebben az érzelmekben elszegényedett világban. Most is átélem azokat a pillanatokot, amikor a késő esti órákban az apró lámpácskák fényénél, a klauzúrán, a meghitt békességben hordozom a könyveket. Csak az ódon bencés kolostor padozatát lehet hallani, amint sercen a lépéseim alatt. A gyermekek nyugodt álmukat alusszák. Csaba testvér szobájából aprócska fény szűrődik ki. Imádkozik, elmélkedik, hogyan lehetne még több gyermeknek segíteni, miként oszthatná szét a szeretetet, hogy az másokban tovább sokszorozódjék; hitet, s kenyeret adva az élet nehéz pillanataiban. Csodálom ezt az embert, akinek mindig van egy biztató szava, tekintete, hogy szebbnek, jobbnak lássuk a világot.

Az ő szeretetteljes, hitből fakadó kisugárzása kíséri az utamat. A hithez, élethez való viszonya erőt ad, hogy a mindennapok kilátástalan helyzetében is észrevegyem a szépet, a jóságot és a szeretetet, hogy azt másokkal is megoszthassam.

Egy olyan társadalmilag és gazdaságilag nehéz időszakban, mint amelyben most élünk, különösen nagy erőfeszítések árán lehet tartalmas folyóiratot fönntartani, mely az értékeink bemutatásával foglalkozik. Hálás vagyok a Hód-Biotech Kft-nek, a *kiadónak* - Fuchsz Máténak -, aki alapította és biztosítja a *Vásárhelyi Látóhatár* megjelenését, a *szerzőknek*; akik közreadják írásaikat, az *olvasóknak*; akik megvásárolják, olvassák a lapot, mellyel közreműködnek a fenntartásban, s viszik a hírt; általuk lesz szebb, jobb ez a világ, a *mecénásainknak*; a Czirbusz Piroska Emlékére közalapítványnak, a Szoliter Nyomdának éppúgy, mint a névtelen támogatóinknak.

Hálás vagyok az Isteni Gondviselésnek, hogy megadatik ilyen szép dologgal foglalkozni, melyhez szerkesztő és háttérben segítő társakat is kapok!

Köszönöm mindenkinek, s kérem, a jövőben is támogassák, olvassák a *Vásárhelyi Látóhatárt*, hogy kulturális értékeinkről jelt hagyassunk a jövő nemzedékének!

Mindenkinek békés karácsonyi ünnepet és boldog új esztendőt kívánok!

Benák Katalin főszerkesztő

Tartalom

Burkus József: Fény-szív	1
Gorzsai kerámia	2
Kajári Gyula kiállítása	2
Árva László	
Köszöntő az Isépy-könyvtár megnyitójára	3
Benák Katalin	
Köszönet	3
Haranghy Géza	
Lovagok a könyvtárban	4
Csányi Viktor — Sévity Lázárné	
Az idő fogságában	5
Fehér József	
Mária-ének	5
Könyves Péter	
Templomok orgonái	6
Magister Theodorikus	
Steiner Béla	8
Szádeczky-Kardoss Irma	
Megemlékezés Tárkány Szűcs Ernőről	9
Sass Szilvia — Báló Péter	
Múlt és jelen találkozása	10
Elek András	
Németh László ötvenhatja	10
Benák Katalin	
Minden rokonom	11
Horváth Ferenc	
Hétezer éves romok a gorzsai halom alatt	12
Szenti Tibor	
Ecce Homo — Szikrák	14
Ne nézzetek vissza!	15
Fehér József	
Karácsonykor megszületik	15
Pokomány Zsuzsanna: Advent	15
Vida Mihály	
Templomi adománylevél	16
Az embereket szeretni és segíteni kell	17
Köszegfalvi Ferenc	
Takács Ferenc jussa	18
Benák Katalin	
Ház - haza - hűség	19
Kovács István	
Egy vásárhelyi Hawaii-on	20
Csizmadia Edit	
Apokalipszis	21
Parafraízis	21
Versekre foszlik	21
Már azt hittem	21
Borus Gábor	
Köztéri szobraink	22
Presztóczy Zoltán	
Száz éve hunyt el Hegedűs László	24
Fecske András	
Grafikus világkép a kerámián	26
Hézsó Ferenc	
Diákok Őszi Tárlata	27
Tóth Attila	
Formák és vonalak	28
Benák Katalin	
Kéri László	29
Kéri László: Páternosztér	31
Urbaniczkiné Mária Magdolna: Betlehem	32

LOVAGOK A KÖNYVTÁRBAN

Nos, nem egy lovagi párbaj, nem egy lovagi erőpróba zajlott e nyári őszi délutánon, de legalább olyan nemes és mondhatom olyan izgalmas volt az esemény.

Vendégeink a Kárász József Irodalmi Kör meghívására, a Németh László Városi Könyvtárban rendezett *Zenés Irodalmi Délután*-ra jöttek, mindhárman az Óbudai Krúdy Gyula Irodalmi Körből. Király Lajos: író, költő, műfordító, a kör elnöke, Kanizsa József: Krúdy-díjas író, költő, a kör titkára, és Tálás Ernő: a stockholmi Svéd Királyi Opera tenorja, Krúdy-emlékplakettel kitüntetett tiszteletbeli tag, Jászságért-díjas operaénekes. Mindhárman a Magyar Kultúra Lovagjai, akik a közösségeikért, a városoktól távollevő kis települések színvonalas kulturális igényének kielégítéséért kifejtett munkájuk elismeréseként kapták meg e kitüntetést.

A két irodalmi kör rendszeresen találkozik, hol Vásárhelyen, hol Budapesten.

Ez alkalommal Tálás Ernő művész úr kérésére, aki nagy tisztelője városunk szülőtte, Ilosfalvy Róbert operaénekesnek, egy a művészre emlékező sétát tettünk a város róla nevezetes helyein.

Megtekintettük az árnyas Szent István utcában levő szülőházát, majd a belvárosi római katolikus templomot, ahol az egykori kántor, Tóth Lajos, aki szintén az Operaház tagja lett, tanította dalra. A Fekete Sas, vásárhelyi fellépése utolsó színtere mögött, Lénárt Dóra, a Ginkgo Sas értékesítési vezetője mutatta be az új szálloda Ilosfalvy Róbert Konferenciatermét, ahol Tálás Ernő a *Gyöngyhalászk* egy ütemével emlékezett a nagyszerű énekesre.

Sétánk közben nyílt alkalmunk utba ejteni és megtekinteni Ambrus Sándor népi iparművész, fazekas - gazdagságát tekintve szinte egyedülálló bemutatótermet -, ahol a saját készítésű, ma már muzeális értékű kerámia tárgyakban gyönyörködhetünk. A mester őszinte lelkesedéssel és odaadással beszélt a nagy múltú szakma, a fazekasság nehéz, de fényes és látványos útjáról.

A kiadós *öszöm-izsom* közben azt is megtudhattuk Tálás Ernőtől, hogy ő fellépése előtt bizony nem ehett kedvére akármennyit, mert az rossz hatással lenne a szépen kitarított hangra. A tüdőnek hely kell odabent!

A Németh László Városi Könyvtárban Soós Csilla igazgatónő megnyitói szavai után Mucsiné Kiss Ildikó művésztanár, a Kárász József Irodalmi Kör tagja fuvozenével vezette fel a műsort, majd Kanizsa József beszélt az 1982-ben alakult Óbudai Krúdy Gyula Irodalmi Körről.

Tálás Ernő operaénekes, aki méltán büszke jász származására, a vidéki levegőtől és a városfalon kívül látott alföldi tájtól jókedvre derülve *A juhásznak jól megy dolga* - dalt zengte tenorján.

Kanizsa József a család éve alkalmából az e témakörhöz kapcsolódó és új verseiből adott elő.

**Fény-híd ível fölöttem
Anyám szalad mögöttem
Alatta a híd már szikrázik
Ezüstös haja leng, hullámzik**

**Szaladnék, de nem tudok
A fény-híd összeomlott
Anyám szalad még ez a sorsa
Ködkönyve hull, orcámat mossa**

(Kanizsa József: Fény-híd alatt)

Verseit hallgatva kiderült, mennyire fontos helyen áll életében a család, felesége, gyermekei és unokái. A legszebb szavak róluk szóltak.

Király Lajos különös, sziporkázó személyisége gyorsan magával ragadta a hallgatóságát. Ebben az évben jelent meg a *Még sok dolgom van a világban* című kötete, melyből néhányat felolvastott, majd a fordításaiból adott elő párat. E munkásságáról a következő lapszámban olvashatnak.

A pénzről Tálás Ernő operaénekes mindenkinek örömet okozó olasz dalával *Sorrentói emlék* terelte el figyelmünket, amely dal így a nyár végén kellemes emlékként suhant át a termen.

Tálás Ernő német-olasz szakos bölcsész diploma után 1956-ban szerzi meg a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola énekművész, énektanár diplomáját. Élete során megkülönböztetett helyet foglalnak el ma is a magyar honfitársai, és a jászság szülőit. A világ számos pontján, nagynevű helyeken léphetett fel, ezek között sok-sok alkalommal a jótékonyság jegyében. Szerény, jó humorú ember, aki a pillanat hangulata alapján választja ki előadandó dalait.

A kötetlen beszélgetést követően búcsúzóul Tálás Ernő színesítette a hangulatot *Ott túl a rácson* szöveget a dal, Huszka Jenő: *Gülbaba* című operettjéből, mely mindannyiunk számára emlékeztetése tette a találkozást.

Haranghy Géza a Kárász József Irodalmi Kör elnöke

Vásárhelyi LÁTÓHATÁR

Helyismereti - Irodalmi - Művészeti folyóirat II. évf. 8. szám 2011/4. Kiadja: HDK Hód-Biotech Kft. Felelős kiadó: Fuchsz Máté ügyvezető. **Szerkesztőség:** Vásárhelyi Látóhatár Szerkesztősége **E-mail:** benakk@gmail.com **Telefon:** + 36 20 280 2529 Főszerkesztő: Benák Katalin, helyismereti szerkesztő: Borus Gábor, irodalmi szerkesztő: Simon Ferenc, művészeti vezető: Hézsó Ferenc. A szerkesztőség további tagjai: dr. Szabó Pál, Fülöp Rákos Éva, Kovács István. Fotótechnika: Gaál Györgyi. Nyelvi lektorok: Petróczi Sándorné és dr. Lázárné Megyeri Zita • **Nyomda:** Szoliter Nyomda, Hódmezővásárhely, Benkő István nyomdavezető M.sz. 5-13/2011 • **Megjelenik:** negyedévente **Kapható:** LÍRA KÖNYVESBOLT, PETŐFI UTCA - EMLÉKPONT, KÁLVIN ANTIKVÁRIUM ÉS KÖNYVESBOLT, TOURINFORM Iroda, MAGYAROK BOLTJA - Lázár utca, NÉMETH LÁSZLÓ VÁROSI KÖNYVTÁR, VÁSÁRHELYI LÁTÓHATÁR SZERKESZTŐSÉGE. **Megrendelhető:** Vásárhelyi Látóhatár Szerkesztősége. **E-mail:** benakk@gmail.com **Telefon:** + 36/20/280 2529 **Átutalással:** Raiffeisen Bank Rt. 12067008-00149806-00100007. A 2011. évre 1.200,-Ft + postaköltség. • Minden jog fenntartva! ©Vásárhelyi Látóhatár. HU ISSN 2061-8182 Ny.t. 163/0239/2/2010. Első közlésű, elektronikus formátumú, nyelviellenőrzött kéziratot fogadunk, mely tartalmáért a szerző vállal felelősséget. Adatvédelmi nyilatkozatunk megtekinthető a www.diplomakiado.hu oldalon.

AZ IDŐ FOGSÁGÁBAN

- Időkapszula a görögkeleti templom tornyában -

IDŐKAPSZULA

(Fotó: Donka Gábor)

Az 1792-ben Isten Anyja születése tiszteletére felszentelt, egyhajós, copf stílusú görögkeleti templomot 1782-ben kezdték építeni. A templomhajó és a szentély 1783 és 1792 között készült el, míg az első templomtornyot 1806-ra fejezték be. Az épület napjainkig számos, kisebb-nagyobb tatarozáson esett át. 2011 októberében a templom felújításának részeként eltávolították a mai formájában 1889-ben újjáépített templomtornyot fedő bádoglemezeket, valamint a torony csúcsát díszítő gömböt és a rajta található keresztet. Ekkor bukkant Pálfi Lajos bádogos a gömbben egy bádog hengerre. Hamar kiderült, hogy a múlt üzeneteit rejtő, a nemzetközi irodalomban 1938 óta time capsule-nak (időkapszulának) nevezett tárgyat találtak, amely 13 különböző emlékiratot, feljegyzést tartalmaz az 1848 és 1929 közötti időszakból.

A magyar és szerb nyelven írott emlékeket az egyház egykori vezető tisztségviselői és az itt dolgozó, különböző mesterek hagyták az utókorra. A görögkeleti templom csúcsdíszeiben talált dokumentumokat a templomon végzett, jelentősebb felújítási munkálatok alkalmával helyezték el. Amikor a korábbi iratokat megtalálták, azokat mindig újabb emlékekkel kiegészítve tették vissza. Az időkapszula pontos helyére egyik iratban sem utalnak, ezért azt feltételezzük, hogy az mindig a templom csúcsdíszeiben lehetett. Az irategyüttes azért különleges, mert a közel egy évszázad alatt összegyűjtött emlékeken több utólagos kiegészítés, hitelesítés, az időközben megrongálódott régi feljegyzéseken pedig állagmegóvási kísérletek nyomai látszódnak. Az 1848-ban elhelyezett, rossz megtartású, barnára romlott emlékiratokat 1929-ben újabb papírokra ragasztották fel

és az egyház pecsétjével hitelesítették. A dokumentumokat 1929-ben a Konstantin testvérek áruházában is használt csomagolópapírba tekerve helyezték a bádog hengerbe.

Az első iratokat Davidovits Péter készíthette, ahogy a feljegyzésen is olvasható „Örök emlékül” a templomtornyó újjáépítése és a gömb, valamint a kereszt elhelyezésének alkalmából 1848. május 22-én. Az emlékirat az egyház tagjainak és a torony készítőinek névsorát tartalmazza magyar és szerb nyelven. Az 1889-ből származó emlékek közül egy-egy a felújítást végző bádogosok és kőművesek névsorát tartalmazza magyar nyelven. Ekkor készült el a torony ma is látható, bádoggal fedett formája. Egy kétoldalas szerb nyelvű, valamint egy négyoldalas magyar nyelvű, egyházi viaszpecséttel ellátott emlékirat ismét felsorolja az egyház előjáróit és örökös tagjait. Kitér az egyház főpapi fennhatóságára, valamint a többi hódmezővásárhelyi egyház vezetőit, és a város előjáróit is megnevezi. Leírja továbbá, hogy 1888-ban a görögkeleti egyház hívőinek száma 418 fő volt. A legtöbb feljegyzés 1929-ből maradt fenn. Ekkor a kőműves, bádogos, festő, ács és asztalos mesterek is külön díszes emlékiratot helyeztek az időkapszulába. Emellett Pánits Sándor egyházi gondnok és főgondnok-helyettes, valamint az egyház is készített emlékiratot. A négyoldalas egyházi viaszpecséttel lezárt, összefűzött emlékirat a korábbiakhoz hasonlóan a tatarozás körülményeit részletezi, felsorolja az egyház előjáróit, tagjait, a város vezetőit. Az emlékirat tanúsága alapján ekkor 350 görögkeleti élt Hódmezővásárhelyen. Az iratot Konstantin Gyula főgondnok, Pánits Sándor gondnok és Dr. Wiener Tibor László lelkész írták alá. A díszes emlékokmány utolsó lapjának hátoldalára ceruzával az egyház 1929-ben még élő, legidősebb tagjainak nevét írták. Bandula Mihály ekkor 84, Erdei László 79 éves volt. Ez utóbbi, valamint a festő vállalkozó 1929-es emlékiratai vízjeles papírból készültek. A papírokon Samuel Meisel pécsi borítékkészítő földgömbön ülő, szájában borítékot tartó galambos védjegy-vízjele látható, amit az Osztrák-Magyar Monarchiában először 1902-ben védjegyzetett be és 1922-ig többször megújított. A mi esetünkben a felhasznált papír mindenképpen ko-

rábbi, mivel a vízjel még egy egysoros, a papírmalomra utaló feliratot „VAN DER FAVORITA” és dátumot „A.D. MDCCXC” (1891) is tartalmaz.

A két legrégebbi és legrosszabb állapotban lévő, 1848-as dokumentumot Pál László restaurálta. Emellett a Tornyai János Múzeumban került sor az eredeti bádog henger helyreállítására és a későbbi légmentes lezárásra történő előkészítésére. A dokumentumok a „régí hagyománynak” megfelelően a jelenlegi felújításról szóló feljegyzésekkel együtt visszakérülnek majd a helyükre. A feljegyzéseket a Tornyai János Múzeum munkatársai digitalizálták és archiválták, így a papír alapú másolati példányok mellett számítógépen is elérhetővé váltak a Hódmezővásárhelyi Görögkeleti Egyházközség, a Tornyai János Múzeum valamint a Csongrád Megyei Levéltár Hódmezővásárhelyi Levéltára számára.

Csányi Viktor – Sévity Lázárné

FEHÉR JÓZSEF

Mária-ének

Tündöklő fény ölel s elgyengít engem,
áldott lett a testem és áldott a lelkem.
Neheztelés helyett, érts meg József engem!
Isteni gyermek növekedik bennem.
Érezem én, érzem én: József lelke reszket;
születendő gyermek szívének is kedves.
Istenem, jó Atyám, oly könnyű a lelkem;
köszönöm neked, hogy jó társra leltem.

Siessünk, siessünk – Betlehembe éjünk!
Mire lemegy a nap, szállásra térjünk.
Betlehem messze van; hosszú út vár reánk.
Menni kell? Menni hát! Meddig még, jó Atyánk?
Szállásunk lesz-e már?... Kínoz a fáradtság.
Ott talán... hol a láng körbejárja a szobát.
Hiába ragyog át ablakon az a láng;
várandós asszonynak nem adnak ki szobát.

Merre hát Józsefem, jó utam hol lelem?
Mondd, hol szüljem én meg isteni gyermekem?
Fény, tündöklő fény, ölelj újra át engem;
erősítsd meg elgyengült testem és lelkem!
Menni kell, menni még! Remény éltet engem.
Ragyogjatok csillagok, fényesen felettem!
Faluvég, lámpa ég – kedves ház előttem.
Az istálló nyitva még. Menjünk be, Józsefem!

TEPLOMOK ORGONÁI

„Ha templom mellett mégy el és orgonát hallasz, siess be és hallgasd. S ha oly szerencsés vagy, hogy mellé szabad ülnöd, próbáld meg és csodáld a zene végtelen hatalmát!”

(Schumann)

Bizonyára városunk sok lakója előtt kevésbé ismert egy-egy templom orgonája, annak története, vagy készítőmestere, talán még a buzgó misére, vagy istentiszteletre járók közül is kevesen tudnának nyilatkozni a templomok egyik fő ékességéről, a hangszerek királynőjéről. Írásomban Hódmezővásárhely két templomának, a Belvárosi Római Katolikus és a Református Újtemplom orgonáit mutatom be az Olvasónak. Röviden kitérek a 19. század korának változásaira és egy elfeledett orgonaépítő munkásságára, amely összekapcsolja a két egyházközség orgonáinak történetét.

A klasszicizmus és a romantika korában jellemző volt az orgonaépítésre, hogy egyfajta „nagyzenekart” utánzott a hangzásában. A vonós, halk regiszterek megjelenése és a 8 és 16 lábas tömör hangzású játékok szaporodása, a magas fekvésű regiszterek elhagyása egy új stílust eredményeztek az orgonaépítészetben. (Vö.: Pécsi S. *Az orgona*, 51-53.) A barokk kor képzőművészete után jelentős változás ment végbe az orgonaházak külsejénél, a szekrények kiképzésénél a klasszicizáló stílusjegyek uralkodnak. Az egyszerűbb felépítmények, tetjükön timpanonos, vagy félköríves záródással és szerény díszítőelemekkel válnak általánossá. (Vö.: Solymosi F. *Orgonáismeret*. 134. 138.)

A reformkori orgonaépítésnél a nemzeti függetlenedés eszméje is alapul szolgált, melyben az önálló ipar és gazdasági fejlesztés volt a cél. A 19. századot tekintve már egyre több

magyar orgonaépítő dolgozik a szakmában és kevesebb külföldi, ezt valószínűleg a beindult gazdasági és technikai fejlődés, a polgári átalakulás folyamata eredményezte. Gyakori volt, hogy az orgonaépítők nagyobb városokban, püspöki székhelyeken, vagy egyházi központokban létesítették műhelyüket, így nagy eséllyel kapták meg elsőként a megrendeléseket. Ilyen volt Kováts István Szegeden, aki 1827-ben rendezte be műhelyét, s általában a környékbeli megrendeléseknek eleget téve megbízhatóan készítette és szállította a máig is jól működő hangszereit, városunknak két alkalommal is.

Kováts István 1797. december 10-én született Csongrádon. Édesapja Kováts Ferenc, aki Kecskeméti születésű, de később Csongrádra költözött és ott kötött házasságot Futó Annával. Házasságukból három gyermek született, a legfiatalabb István, az orgonaépítő. 1811-ben Istvánt egy asztalos műhelybe adták tanulósnak. 1814-ben a kor szokásának megfelelően vándorútra indult, és először Trisestzig jutott el. A városban megismerkedett az orgonaépítés és a zongorakészítés művészetével. Ezek után Laibachba ment és egy ottani orgonaműhelyben lett segédmunkás. 1823-ban, vándorlása végén visszatért Magyarországra és Csongrádon telepedett le. Ott feleségül vette Széka Rozáliát, de sajnálatukra első gyermekük, Antal halva született, a második Magdolna, pedig csak egy hetet élt. 1826-ban

feleségével Hódmezővásárhelyre költöznek, aminek oka, hogy Kováts István megkapta első orgonarendelését a hódmezővásárhelyi katolikus plébániától. Ebben a városban született harmadik gyermekük, Emília Terézia. 1827-ben a család Szegedre költözött, ahol megszerezték a letelepülési engedélyt és elkezdődik a műhely kialakítása. Műhelyének 16 évi fennállása alatt tizennégy orgona készült. Orgonáit nagyjából a későbbiek folyamán átépítették, vagy bővítették, de a mai napig is maradtak fenn eredeti állapotú orgonái, az egyik éppen Hódmezővásárhelyen a Református Újtemplomban. Kováts István 46 évesen, 1843. január 22-én halt meg Szegeden.

A Belvárosi Római Katolikus Templom orgonája

2dik Volt egy 16. Változós (Mutatóis) orgona, a melyet Hold Mező Vásárhely Városában, Csongrád Vármegyében Epitetem, az Romai Katholikusok Templomában, - ennek az ára volt 4150 florint (!) Váltó pénzben. (A jegyzéket pontosan idézi: Szigeti K. Régi Magyar Orgonák- Szeged, 69-71. Ma a dokumentum valószínűleg a család birtokában van.)

(Idézet Kováts István saját kezű jegyzékéből az általa készített orgonákról és zongorákról.)

A mester 30 éves korában, 1827-ben készítette első, kétmanuális, 16 regiszteres, mechanikus rendszerű orgonáját, melyet a hódmezővásárhelyi Szentháromság (Belvárosi) Római Katolikus templomban helyeztek el. Azt biztosan állíthatjuk, hogy a templomnak már előzőleg is volt orgonája, amely egy kis barokk hangszer lehetett. Feltételezhetjük, hogy már használtan került a városba, az elsőként ideiglenesen felépített katolikus templomba, majd onnan átkerült az újonnan épült barokk templom karzatára, hasonlóan a többi használható templombútorral együtt. Erről röviden szól a plébánia *Historia Domusa*. Kováts István megbízását a kegyúr, Gróf Károlyi családnak köszönhetette, s ezért a munkájáért 4150 forintot fizettek neki, amely a patrónus és a hívek adományából jött össze. Az 1842. évi canonica vizitációs jegyzőkönyv az orgonát elegáns és új orgonának nevezi. A hangszer több mint 100 évig működött, a szekrénye ma is eredetiben áll. Ezen jól láthatóak a klasszicizmus stílusjegyei, a fő orgonaház két félköríves és timpanonos záródása, valamint a pozitív „hagymás” záródású szekrénye, amely

A Belvárosi Római Katolikus Templom orgonája

(f. Gaál Györgyi)

ebben az időszakban, a déli országrészben működő orgonaépítőknél igen elterjedt volt. A szekrény homlokzati sípmezőit aranyozott korinthoszi oszlopok tagolják. 1941-ben az orgona korszerűtlenségére és öregségére hivatkozva megtartották a búcsúhangversenyt. Ezek után a híres, 1867-ben alapított, többgenerációs pécsi Angster József és Fia Orgona- és Harmóniumgyár készített új, hárommanuális, 30 regiszteres, pneumatikus rendszerű orgonát (Opus 1233). (Helyszíni szemle alapján.) Bár az eredeti szekrényt Angsterék megtartották, a Kováts-féle diszpozíció nem maradt fenn. (Vö.: Szigeti K. *Régi Magyar Orgonák*. Szeged, 72-73.) A hangszer állapota több mint 50 év aktív használat után leromlott. 1999 őszén, Németh László plébános kezdeményezésére a Varga Orgonaépítő Kft. végzett teljes körű generáljavítást az orgonán. Ekkor restaurálták az orgonaházat, sípcserét és tisztítást végeztek, valamint kijavították a pneumatikus rendszer hibáit. Az orgonát ünnepélyes keretek között Pitti Katalin operaénekes és Virágh András orgonaművész avatta fel. (Németh László plébános közlése alapján.) Az orgona egyik fő hibája a levegőáramlásra alapozott pneumatikus rendszerből adódik, így a játékos mindig érzeke egy kis „késést, lomhaságot” a hangok megszólaltatásánál. Eredetileg a pedálba, a II. és III. műbe nyelregiszterek is tartoztak volna (például az Angsteréknél akkor jellemző Lágypuzon 8', Görbekürt 8', Lágypuzon 16'), ezek azonban nem készültek el. Helyettük ma a II. manuálban Dulciana 4' a III. manuálban Gamba 8' vonósregiszterek állnak, a pedálban pedig üresen hagyták a helyét. Nem kis negatívumot jelent az sem, hogy a főmű a legkevésbé kiépített, az I. manuálban csak két 8 lábás regiszter kapott helyet és azok is gyengék. Az orgonistát számos kézi és lábkapcsoló segíti az előadásban a sokrétű játszóasztalon. Összességében megállapíthatjuk, hogy ma az orgona állapota még a hiányosságok ellenére is jónak mondható, városi szinten a legjobb. A templom gyakori otthona számos orgonakoncertnek, a hangszer nagyban emeli és elősegíti a napi liturgiát és a hívek áhítatát. (Helyszíni szemle alapján.)

A Református Újtemplom orgonája

13dik Volt egy 20 mütátios Pedálás Orgona, amelyet 1839-dik Esztendőben készítettem 11000. Válto forintokért, ezen Orgona áll Hold Mező Vásárhely, a Reformátúsok Nagy Templomában.

(Idézet Kováts István saját kezű jegyzékéből az általa készített orgonákról és zongorákról)

Kováts István a hódmezővásárhelyi református újtemplomba kapott megbízást egy orgona felállítására, s ezzel visszatérhetett első sikeres művének városába. A szerződést 1837. árpilis 9-én kötötték meg és így

A Református Újtemplom orgonája

(f. Gaál Györgyi)

az egymanuális, 20 regiszteres, mechanikus rendszerű (Opusz 13.) csúszkaladás orgona 1840. októberére készült el, 11 ezer forintért. Gál Dániel református lelkész Kováts István szegedi „orgonacsinalóval” szerződést kötött, s két év múlva az orgonát át is szállították Szegedről, de még 10 ezer forint hiányzott, melynek behajtására családonként egyházi kirovás útján 1-6 forintot szedett be. 1839 karácsonyán a lelkész, mint az orgona leglelkeesebb és fáradszató pártolója, nagy beszédet tartott az orgona ügyében, de az orgona csak másfél év múlva lett készen. Ezután kilenc hónapi próbaidőnek vetették alá, melynek végén 1841. június 20-án, Komornyik Benedek nagyváradi orgonaépítő, Hegedűs József makói református kántor-orgonista és Chován Zsigmond szarvasi evangélikus kántor a hangszer tüzetesen átvizsgálta, s utána nagy elismeréssel vették át az orgonát. Ezen személyek kiemelték az építő szorgalmát, precizitását éppúgy, mint a hangszer külső és belső felépítését és kivitelezését. (Vö.: Solymosi F. - Czár A.: *Magyarország orgonái*, 310.) A játszóasztalon, a manuál felett szerepel fehér zománc, fekete festett betűkkel az építő cégjelzése. (A cégjelzés: „Kovács István Orgona és Zongora Művész Szegeden 1840.”) Az orgonaházat is Kováts István készítette, Beller Péter szegedi képfaragó volt a faragványok kivitelezője, az aranyozást és márványozást Nagy Ferenc készítette. A timpanonon lévő faragott Szentháromság domborművében héber felirat, Jehova olvasható. Az orgonát 1885-ben és 1899-ben javították, majd 1962-ben a szombathelyi Kemenesi Rezső javította és a hangszeret villamos fűtatóval látta el. (Vö.: Solymosi F. - Czár A.: *Magyarország orgonái*. 310.)

Feltehetjük a kérdést, hogy mi volt az oka annak, hogy ennél az orgonánál a készítő előtt korábbi elveitől és alkalmazásaitól. A hús

regisztert egy manuálban és pedálban helyezte el, ami nem volt eddigi tevékenységére jellemző, tehát feltételezhetjük, hogy valami újat akart alkotni. Azt biztosan állíthatjuk, hogy egy esetleges második manuál megépítését semmiképpen sem az anyagiak korlátozták, nincs erre utaló nyom. A romantika ekkor, mint új áramlat már hódított és a klasszicista irányba induló orgonamesternél már érződik a közeledés, amely egyrészt az orgonaház kivitelezésében, másrészt a tömör hangzatú színes regiszterekben nyer kifejezést. Több szempontból megállapíthatjuk, hogy Kováts István ezzel az orgonájával haladni akart a kor igényeihez mérten, s ezt támasztja alá az, hogy egy manuálon tizennégy jól működő regisztert helyezett el úgy, hogy a teljes megszólalás esetén a sípok fulladnának. Az orgonaházat tekintve alapjaiban klasszicista stílusú, a játszóasztal előtti pozitívon itt is a „hagymás” záródás figyelhető meg, de a félköríves előregzó karzati mellvéd már erősen romantikus jelleget sugároz. (Vö.: Szigeti K. *Régi Magyar Orgonák*. Szeged, 92-93.) Eredetileg a Viola di Gamba 8' helyett Echologicum 8' volt beépítve, amely lágy nyelv, vagy halk-vonós ajakregiszter lehetett, ezt azonban az elsőként említett regiszterre kicserélték. (Vö.: Szigeti K. *Régi Magyar Orgonák*. Szeged, 92.) A Principalbass 16' helyett pedig a szerződésben leírtak alapján Fagott 16' regiszternek kellett volna lennie. A hangszernek hiányzik a pedál-manuál egyesítője, kopulája. (Solymosi F. - Czár A. *Magyarország orgonái*. 311.)

Az orgonát 2008 őszén vizsgálta meg a Műemléki Felügyelőség, s a 170 éves orgona állapota ma is kitűnőnek mondható. A gyülekezet énekeinek kísérete mellett koncertek tartására is alkalmas. (Kása Ferenc nyugalmazott lelkész úr közlése alapján.)

Könyves Péter

STEINER BÉLA

„A boldogsághoz kevés csak a jelen.
A múlton épül az és az emlékezeten.”

(Arany János)

Steiner Béla Érsekújvárott, a trianoni döntés után Nové-Zámky-ban, 1927. január 13-án született Csehszlovákiában, ami ma Szlovákia. Származása atyai ágon osztrák, anyai ágon magyar. Csehszlovák állampolgárnak született, de 1938 novemberében Érsekújvárt az első bécsi döntés kapcsán ismét Magyarországhoz csatolják, magyar állampolgár, a 8 osztályos Pázmány Péter Gimnázium tanulója. 12 éves korában a gimnázium zenekarában hegedül és az egyházi, világi kórusban énekel, 14 éves koráig szoprán szólólista. 1940-ben a római katolikus templomban orgonál. Helyettesíti Erdődi Gábor kántort, akitől sokat tanult.

Meghatározó zenei élménye volt 1939 júniusában az érsekújvári futballpályán rendezett nagyszabású kórusverseny. A hangversenyt a felvidéki magyar iskolák szervezték, mintegy 1200 fős gyermekkarral és 5 felnőtt vegyeskarral. A műsor Kodály Zoltán gyermek és vegyeskari műveiből állt. A Rádió Budapest II. közvetítette. A hangversenyen megjelent Kodály Zoltán is, sőt a befejező számot *A magyarokhoz* (Berzsenyi verse), maga a szerző dirigálta. A hangverseny hatására eldönt, hogy a 12 éves Steiner Béla a zenei pályát választja.

Érsekújvárt 1944. október 7-én és 1945. március 14-én az Olaszországból felszálló Liberátorok, szőnyegbombázással, a földdel egyenlővé tették. A polgári lakosságból több mint hatezren meghaltak. A március 14-i bombázás után két hétre a várost a szovjet csapatok elfoglalták, majd átadták a Csehszlovák hatóságoknak.

A magyar iskolákat megszüntették, ezért Révkomáromnál átszökve a határon, Győrben érettségizett 1946-ban.

Visszatérve, szülővárosában sajnos az állapotok még rosszabbodtak a Benes-dekrétumok következtében. Benes a magyarokat tette felelőssé, hogy a csehszlovák állam megszűnt a II. világháborúban létezni. A dekrétumok első pontja szerint a magyaroktól megvonták az állampolgárságot és lakosságcsere keretében a felvidékről kitelepítik Magyarországra, arra a helyekre, ahonnan a szlovákok önként Csehszlovákiába költöztek.

1947 augusztusában az Ipoly folyón - Szobnál átkelve - újra átszökik Magyarországra, és Budapesten felveszik a Budapesti Tanárképző Főiskola karnagy, zene tanári szakára.

1950-ben, ahova eredetileg is telepítették volna, Pitvaroson óraadó tanári állást kap. A faluból több mint ezer szlovák települt át Csehszlovákiába, körülbelül ötszáz szlovák maradt. Még ebben az évben házasságot köt az ott tanító Mihalic Évával, akit a Csallóközbeli Gútáról telepítettek át. Pitvaroson evangélikus vallású szlovákok laktak. A csallóközi gútaiak római katolikus templomot építettek, amelyben Steiner Bélának házasságkötése volt az első 1955-ben. A házasságból három lány: Judit, Éva, Márta született, majd 7 unoka és 10 dédunoka.

1951-ben az iskolaigazgató feleségével, Zsilinszky Ádámmal, létrehozták az országos hírűvé vált *Pitvarosi Magyar - Szlovák Népi Együttest*. Bemutatták 1952-ben a *Szlovák lakodalmast*, a *Tollfosztóka* és a *Csallóközi batyuból*

című táncjátékot. Ezt a sikeres táncjátékot Budapesten is előadták, melyen Kodály Zoltán is részt vett. Szlovák és magyar népdalokat gyűjtött Steiner Béla Pitvaroson. Ebből az anyagból születtek az együttes táncjátékai. Tanítványa a szlovák nemzetiségű Sutyinszki János, aki a magyarországi szlovákoknak írt szlovák ének tankönyveket, melyeknek magyar lektora Steiner Béla. 1992-ben Pitvaros község Steiner Bélát díszpolgárává választotta.

1955 januárjában Hódmezővásárhelyre költözik, ahol a Megyei Tanács művészeti szakelőadója lesz. Lutor Gyula koreográfussal létrehozzák a *Vásárhelyi Ének - Zene és Tánc együttest* 120 taggal, tánckarral, ének- és zenekarral. Öt éves fennállásuk alatt 16 táncjátékot mutattak be, többek között a *Subavásár-t*, Kiss Lajos néprajztudós *Vásárhelyi híros vásárok* című könyve alapján 1957 szeptemberében. (Az *Árendás táncgyűjtés* 54 év után most fogja felújítani).

1956-1960 között a Kecskeméti Ének - Zenei Általános Iskolához hasonlóan Galli János csongrádi zenetanár karnaggal megszervezték a megye városaiban a zeneiskolákat és az ének - zenei általános iskolákat. Galli János kiváló muzsik, a fúvószenekarok országos patronusa, majd a szentesi zeneiskola igazgatója. Később megszervezi a Csongrádi Ének - Zenei Általános Iskolát, amelynek munkáját Kodály Zoltán is figyelemmel kísérte.

Steiner Béla 1959-ben a hódmezővásárhelyi, 1963-ban a szentesi, 1964-ben a hódmezővásárhelyi Ének - Zenei Általános iskola igazgatója lesz.

Ezekből az iskolákból kerülnek ki azok a tanítványok, akik művészek vagy zenetanárok lettek:

Huszár Lajos Bartók - Pásztori díjas zeneszerző, Csanki Emília oboaművész, az Állami Operaház első oboistája, a zeneakadémia tanára, Hegedűs Endre, dr. Paku István, Gyimesi László zongoraművészek, ifj. Csikós Miklós hegedű- és brácsaművész. Zongoratanárok: Berei Erzsébet, Borsos Annamária, Tunyoginé Tóvisfalvi Erzsébet. Karnagyok, tanárok: Sutyinszki János, Győri Sára, Melegh Tamás, Szalainé Komoly Zsuzsanna, Búza András.

1966-ban Galli János iskolájában, Csongrádon vállal zenetanári állást. A csongrádi iskola diákjai mutatják be *Az aranycipő*, *A hét betű* és a *Kész az esküvő* című gyermekdaljátékait. Az előadások rendezője és szövegírója Bárdi Sándor volt. Karnagya Galli János.

Ebben az időben egyik szervezője és rendezője a megye kórusvezetőinek, énektanárainak csongrádi nyári táborában.

1973-ban dr. Grezsa Ferenc igazgató felkérésére a hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Gimnázium tanára és karnagya lesz. 16 osztályban heti egy órában tanítja az ének-zénet. Munkájához az igazgató kiváló körülményeket teremt. A két nőikarban és az egy vegyes kar-

Steiner Béla szerzői estje 2003. november 29-én a Fekete Sasban

Városi Vegyes kar. Balról Kissné Borsos Annamária, Steiner Béla, Győri Sára.

(Forrás: Steiner Béla)

MEGEMLÉKEZÉS TÁRKÁNY SZÜCS ERNŐRŐL - HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI TUDÓS SZÜLÖTTÉRŐL -

ban 230 diák énekelt. 1980-ban a gimnázium nőikara Kodály Zoltán *Pünkösddőlő* című kórusművének előadásával az *Év kórusa* kitüntető címet nyeri el. A kórus jutalmul egy hétig nyaral a Balaton partján, Zánán. 1983-ban az iskola 3 fős csapata Gyulán megnyeri az országos Erkel Ferenc zenei versenyt. Az iskola 250 tanulója minden évben részt vett az Országos Filharmónia városi hangversenyein. Az énekórákon esetenként fellépett Gregor József, a szegedi opera világhírű baritonistája, Antal Imre és Hegedűs Endre zongoraművészek, a városi *Juventus* kamarakórus.

A gimnáziumban 25 évig dolgozott. 20 éven át rendezte Földesi Ferencel és dr. Blazovich Lászlóval minden évben az irodalmi és zenei Bethlen-esteket és Lutor Gyulával a diákbalokat.

1976-ban megalakítja Hódmezővásárhelyen a *Városi Vegyeskart*. A kórus örökös karnagyának választja, 1987-ben. Ekkor adja át a kórus vezetését az Ének Zenei Általános Iskola igazgatójának, Lányi Lajosnak, aki fájdalmas korai haláláig eredményes munkával vezet. Lányi Lajos halála után Győri Sára vállalja fel a kórus karnagyi tisztét, majd nyugdíjazása után, Steiner Béla tanítványa, Búza András vezeti a Városi Vegyeskart. A kórus munkáját támogatták zongorakísérőként Berei Erzsébet a zeneiskola igazgatója, és Borsos Annamária a zeneiskola tanára, valamint dr. Kelecsényi Gézáné Mészáros Magda, karnagy, Mészáros Emma, zongoraművész, a Szegedi Tanárképző Főiskola tanára Bárdi Sándor, Batty Fazekas Zoltán a szegedi opera magánénekesei. Kajári Gyula és Bozsér Zsolt grafikus és festőművészek, Melegh Tamás és kamarakórusa.

A kórus külföldi hangversenyei:

Olaszország, Szlovénia, Csehország, Anglia-Wales, Hollandia, Németország, Lengyelország, Románia-Erdély.

Hazai fellépések:

Makó, Szentés, Csongrád, Szeged, Csurgó, Sümege, Békéscsaba.

Steiner Béla zeneművei:

Gyermekkarok (4 kötetben),

Női karok (1 kötetben),

Vegyes karok (1 kötetben, megjelent 2005-ben),

Műdalok: Kosztolányi Dezső, József Attila, Csokonai Vitéz Mihály, Petőfi Sándor verseire.

Népi játékok:

Pitvarosi szlovák lakodalmas, Tollfőszóka, Csallóközi batyubál, Subavásár, Círóka-Maróka, Szolval éneke. Zenés irodalmi színpadok: *Hallassa szavát minden igaz ember, Mindenható szerelem, Bethlen Gábor udvarában.* Gyermek daljátékok és operák: *Az aranycipő, Kész az esküvő, A király kenyeré, A hét betű, Áradaj nap sugar, Suli-Muri.*

A művek rendezői, karnagyai, zongorakísérői, előadói: Bácskai Mihály, Bányainé Bán Gyöngyi, Bárdi Sándor a szegedi opera magánénekes, Batty Fazekas Zoltán a szegedi opera magánénekes, Berei Erzsébet, Borsos Annamária, Blazovich László, Fejes Antal, Fejes Antalné, Földesi Ferenc, Galli János, Győri Sára, Kelecsényiné Mészáros Magda, Lányi Lajos, Lutor Gyula, Melegh Tamás, Mészáros Emma zongoraművész, Sutyinszki János, Száraz Nagy Tamás, Tövisfalvi Erzsébet.

„Az igazi művészet, az emberek elmékedésének egyik leghatalmasabb eszköze.

Aki azt minél több embernek hozzáférhetővé teszi, az az emberiség jótévője.”

(Kodály Zoltán)

Magister Theodorikus

7árkány Szücs Ernő most lenne 90 esztendő. Nemcsak a két világháború között támadt jogi folklorisztikai érdeklődés és a 80-as években felélevenített jogi néprajzi kutatások között képez hidat és folyamatosságot a munkássága, hanem Kolozsvár és Szeged szellemisége valamint a vasfüggöny mögötti magyar néprajztudomány és a tágabb szemléletű, orbitális tekintésű európai folklorisztika között is.

Tárkány Szücs Ernő a vásárhelyi Bethlen Gábor gimnáziumból indult, interdiszciplináris érdeklődéssel a tudományos pályára. A kolozsvári egyetem jogi karán végzett tanulmányai mellett a néprajzi és a szociológiai stúdiumokat is felvette, s így jegyezte el magát egész életére a jogi népszokások kutatásával és annak a törvényi szabályozású jogélettel összehasonlító tudományos szintézisével. Még egyetemi hallgató volt, amikor 1943-ban majd 1944-ben Kolozsvárott már közreadja Erdélyben és a szülőhelye környékén végzett tudományos szintű kutatási eredményeit, a Jogszokások Kalotaszegen, majd A juhtartás népi jogszabályai Bálványosváralján, illetve a Mártély népi jogéletéről írt műveiben.

1945-ben már újra Vásárhelyen van, titkára a Tornyai Társaságnak, szerkesztője a *Puszták Népeinek*. További pályája még szélesebb körű sokoldalúságát mutatja. A Belkereskedelmi Minisztériumban, később a Nehézipari Minisztériumban végez közigazgatási jellegű jogász tevékenységet. Emitt a bányatörvény előkészítésében látjuk kodifikációs munkáját, amit tudományos igényű bányajogi monográfia követ, Radnay Józseffel és Kiss Lászlóval társszerzőségben. Közben folyamatosan teszi közzé a végrendelezési, temetési, öröklési népszokásokról, a jószágok égetett tulajdonjegyeiről, a vásárok jogi népszokásairól írt munkáit, de figyelmet fordít a hazai nemzeti ségek életében megjelenő jogi kettősségre is.

Tanít a Tatabányai Bányászati Technikumban, az ELTE Természettudományi Karának Földtani tanszékén, a Bölcsészettudományi Kar Folklorisztikai tanszékén és az Állam és Jogtudományi Kar Magyar jogtörténeti tanszékén.

1975-ben a Tudományos Akadémia néprajzi kutatócsoportjának tudományos főmunkatársa. S miközben tagja a Dialectical Anthropology nemzetközi szerkesztőbizottságának, Hódmezővásárhelytől se távolodik el: újra itteni témáról, a *Vásárhelyi testamentumok-ról* és *A vásárhelyi „baromgazdaság”-ról* ír.

1981-ben pedig megjelenik élete főműve, a máig is egyedülálló *Magyar jogi népszokások* című könyv, melyben a hatalom jogával való egybevetés szintézisében mutatja be a népi jogélet hatalmas gyűjtőmunkával feltárt kincseit.

Ez az életmű valóban egyéniségének gyakran emlegetett híd-szerepét dokumentálja. Markánsan jelezve, hogy a maga is osztályidegen értelmiségként egzisztáló Tárkány Szücs Ernő tudós szelleme és szívós kitartása a jog és állam elhalását hirdető korszak jogéleti pangása, és a parasztság leértékelésének idején sem adta fel a pálya elején kitűzött életcélt: a népi jogszokások módszeres kutatásának tudományos szintre emelését.

Ennek az életműnek tisztelete hatotta át a Magyar Néprajzi Társaság és a Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Karának közös rendezésű Emlékülését, 2011. október 5-én, Szekszárdon. Az ülést Tárkány Szücs Ernő fia, dr. Tárkány Szücs Attila nyitotta meg. Tíz kitűnő előadás méltatta az ünnepelt munkásságát, s annak előremutató értékét.

Méltó és nagy jelentőségű fordulata volt a tudományos ülésnek, amikor a résztvevők megalapították a Tárkány Szücs Ernő nevét felvevő Jogi kultúrtörténeti és jogi néprajzi kutatócsoportot.

Dr. Szádeczky-Kardoss Irma
az ELTE ÁJK tb. tanára

MÚLT ÉS JELEN TALÁLKOZÁSA - A SZIGET FESZTIVÁLON -

A nyár a zenei fesztiválok időszaka, ezek közül is kiemelkedik a minden év augusztusában megrendezett Sziget fesztivál, melynek a budai Hajógyári Sziget ad otthont. Az eseményen képviselheti magát szinte minden könnyűzenei műfaj, világhírű külföldi előadók mellett a magyar zenei élet nagyjai is fellépnek.

A fesztivál egyik érdekes színfoltja a Múzeumi Negyed, amelynek keretében idén 16 múzeum valamint a Kodolányi János Főiskola mutatkozott be a nagyközönségnek, számos, a látogatók érdeklődésére számot tartó programon keresztül. Amikor az Emlékpont 2011 tavaszán felkérését kapott, hogy saját programokkal képviseltesse magát, Blazovich Péter – az intézmény vezetője – azonnal felkarolta a kezdeményezést. Az eseményre 2011. augusztus 10-15-e között került sor.

Érdekes volt látni, hogy a szórakozni vágyó, koncertekre érkező ifjúság mekkora érdeklődéssel fordult az intézmény által szervezett programok felé. Az alapkonceptió az volt, hogy az Emlékpont-sátorba betérő látogatók a különböző játékok és az installáció hangulatának segítségével átéljék a kommunista korszak hangulatát. Az intézmény szlogenje „Szolgálj a rendszert!” volt, amit a sátorba betérők szívesen meg is tettek.

Örömmel öltötték magukra az 1950-es évek nemek közti egyenjogúsítási törekvéseinek legszebb példáinak, a traktoros lányoknak az öltözetét. Ezt a 21. századi technika segítségével le is fényképezték mobiltelefonjaikkal, hogy az így készített képeket elküldjék barátaiknak. A külföldről érkező fiatalokra az újdonság erejével hatott, hogy a kádári Magyarországon létezett egy úgynevezett úttörő mozgalom. Azért, hogy könnyebben beleélhessék magukat az úttörők helyzetébe, felpróbálhatták azok egyenruháját is. Végül tagsági igazolvány kitöltésével a szervezet tagjaivá válhattak.

Az elmélyültebb szigetlakóknak lehetőségük volt arra, hogy az Emlékpont munkatársai által összeállított rejtvényt megoldják. Ehhez szükség volt a cirill betűk ismeretére, bár a feladathoz segítséget nyújtottak a közgyűjtemény dolgozói. Az előző rendszerben gyakran bevetett, és ezúttal a korszakra jellemző tárgyakban (rádiós lámpa, Lenin-mellszobor, tárcsás telefon) elrejtett lehallgatókészülékeket ábrázoló képek megkeresése szintén vidám perceket okozott a feladatra vállalkozóknak.

A fenti játékok megoldásáért jutalom járt: felfújt léggömbökbe nyereményekre jogosító cédulákat tettünk, ami alapján a nyereményeket a helyszínen át lehetett venni. A nosztalgikus emlékeket előcsalagató, és a szocialista édesipart idéző tejkaramella, Sport szelet és zselés cukor; valamint az ingyenes Emlékpont-látogatásra jogosító jegyek osztatlan sikert arattak.

A folyamatos zajló programjainkat három délutáni beszélgetéssel egészítettük ki.

Augusztus 10-én délután kezdettel, a Múzeumi Negyed fellépőinek helyet adó színpadon (a Kelet-Európai Vurstli nagyszínpadán), Égető Gyula, a Rádió 7 és a Promenádnál hírpótál vezetőjének moderálásával, a hódmezővásárhelyi születésű Fenyvessy Félix Lajos költő és Hézsó Ferenc festőművész beszélgettek „Bohémelet az alföldi művészvárosban” címmel. A helyszín hangulatához illő, humoros anekdotákkal elevenítették fel az előző rendszer helyi művészeinek világát, a hozzájuk kapcsolódó érdekes történeteket. Hézsó Ferenc bemutatta az Ady Endre által „Paraszt Párizs”-nak titulált település szocializmus alatt is pezsgő kulturális életét, az 1954 óta létező, országos hírnévnek örvendő Őszi Tárlatok hangulatát.

A következő pódiumbeszélgetésre augusztus 12-én került sor a „Hálózat hálójában” címmel, melynek keretében Mészáros Tamás az Emlékpont munkatársa és Boér Zoltán történész, a szigoruantitkos.hu honlap szerkesztője mutatta be Hódmezővásárhely múltját az államvédelmi szervek szemszögéből. Bevezetőjükben röviden összefoglalták a hírszerzés emberiséggel egyidős történelmét, majd összehasonlították a diktatórikus rendszerek, az élet minden területét felügyelő állambiztonsági szervezeteinek és a polgári, demokratikus államok titkos szolgálatainak tevékenységét.

Az utolsó alkalomra Diviki Sándort hívtuk meg vendégként, aki az 1960-as évek zenei életéről, a vásárhelyi fiatalságról beszélt, valamint arról, hogy milyen lehetőségei voltak egy zenekarnak helyi szinten a korszakban. Lelkesedése, érdekes történetei és az általa a Szigetre vitt dalok jónéhány látogatót arra készítettek, hogy megálljanak, és meghallgassák a vele készült beszélgetést. Zenei aláfestésként felcsendült néhány rockabilly és rock and roll klasszikus.

Az Emlékpont sátrába betérő hazai- és külföldi látogatók képet kaphattak a kádári Magyarország, azon belül is Hódmezővásárhely történetéről és reményeink szerint kedvet kaptak városunk és intézményünk alaposabb megismeréséhez.

Sass Szilvia és Baló Péter

NÉMETH LÁSZLÓ ÖTVENHATJA

A Nemzet Írója
a Nemzet Forradalmáról

„A magyar forradalom egyike azoknak az eseményeknek, amelyek megváltoztatják megállapodottnak hitt fogalmainkat – s új, mélyebb értelmet adnak az annyiszor értelmezettnek.”

(Németh László)

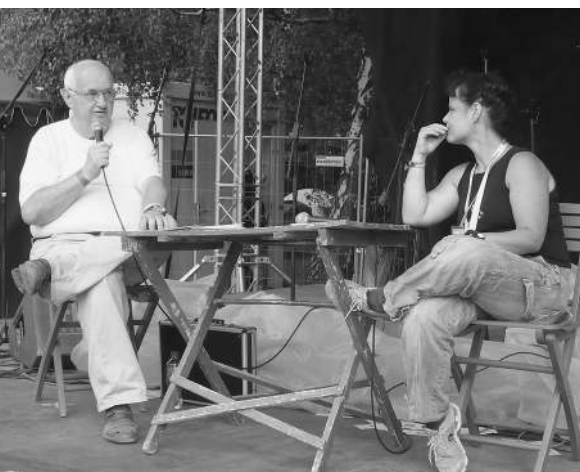
Néhány évtizeden át kallódó, megsárgult iratcsomó Németh László hagyatékából. A nehezen olvasható, több helyen elmosódott A/5-ös kéziratot az író leánya, Judit rendezte sajtó alá; az előző Görömbei András munkája. Ötvenöt évvel a forradalom kitörését, kiteljesedését, majd vérbefojtását – egyben az írás megszületését – követően összeáll az 1956 csodáját, eszenciáját és sok szempontú, árnyalt értelmezését adó mű, Németh László A magyar forradalomról című könyve. A kötet első nyilvános hazai bemutatójára az író szeretett városában, Hódmezővásárhelyen, lányai részvételével került sor az Emlékpontban.

A történeti tárgyú munkákat gyakran jellemzik hiánypótló jelzővel. Németh ötvenhatos írásai azonban több szempontból is azok, sőt túl is mutatnak e sokszor lehasznált kifejezésen. Hiánypótló, mivel egészen más értelmezést ad a Németh László-i életműnek (1957. Kossuth-díj, 1959. utazás a Szovjetunióban), valamint az első és legteljesebb képet adja az 1956-os forradalomnak. Ha a kézirat nem „veszett volna el”, ma ezt a művet tekintenénk a forradalom hiteles és átfogó összegzésének – mondta Füzi László irodalomtörténész, a Németh László Társaság elnöke a bemutatóon. Az írások, tanulmányok, jegyzetek és vázlatok egyébe foglalják Németh László ötvenhatját. Megjelenik a vidék forradalma Szigligeten (Magam helyett folytatása és lezárása), újságcikkek '56. november első napjaiból, a Magyar forradalomról írt, a kötet címét adó tanulmány, levél Tamási Áronnak, valamint az események főszereplőinek, Nagy Imrének, de különösképpen Kádár Jánosnak (és kialakuló rendszerének) pontos jellemzraja.

A kötetet jelentőségét az író leánya, Németh Judit úgy foglalta össze a premieren, hogy, ha ötven vagy száz év múlva egy diák tudni akarja, milyen volt az 1956-os forradalom, és nem akar ezzel sok időt tölteni, a most megjelent könyv tanulmányát elolvassa, teljes képet kaphat a történésekből. Füzi László méltatásában elmondta, hogy a könyv olyan kiemelkedő munka, mely örökkön állni fog az időben. Az író emléket ápoló társaság vezetője számára az írások legfontosabb mondanivalója, hogy a nemzetben gondolkodó író miként azonosul a nemzet forradalmával.

Németh László: *A magyar forradalomról* (Nap Kiadó, Budapest, 2011., ár: 2500,- Ft)

Elek András

**Beszélgetés Diviki Sándorral
a 60-as évek vásárhelyi zenei életéről**

(Fotó: Donka Gábor)

„MINDEN ROKONOM”

A síksági indián művészet és életszemlélet

Nagy Imre múzeumigazgató, művészettörténész szabadidejében foglalkozik kedvenc kutatási témájával, az észak-amerikai indián művészettel. Többször járt amerikai tanulmányúton. Először 1990-ben egy új-mexikói indián művészeti konferenciára hívták meg előadónak. Akkor a Denver Art Museumban végzett kutatásokat, és több magánygyűjteményt volt lehetősége megismerni. Első ösztöndíját 1994-ben nyerte el, amikor a washingtoni Smithsonian Institution ún. „pre-doctoral fellowship”-jét kapta meg, amelynek eredményeképpen a fővárosi National Museum of Natural History-ban és a National Anthropological Archives-ban, valamint a New York-i American Museum of Natural History-ban és a Museum of American Indian-ban kutatta a síksági indián művészet emlékeit. Első Fulbright vendégprofesszori ösztöndíját 1998-ban nyerte el, melyet négy hónapig az oklahomai University of Oklahoma antropológia tanszékén töltött. 1999-ben egy Kanadában (Victoria, B.C.) megrendezett konferencián tartott előadást a síksági indián rajzművészetről. Ő az első magyar művészettörténész, aki 2001-ben elnyerte a New York-i Metropolitan Museum of Art egy éves ún. „Andrew Mellon művészettörténeti ösztöndíját”, melynek keretében a nevezett múzeum gyűjteményében őrzött indián rajzokkal teli ún. Maffet-füzetet tanulmányozta. Ennek tanulságait egy hosszabb angol nyelvű tanulmányban készül feldolgozni. Második Fulbright vendégprofesszori ösztöndíját 2006 őszétől töltötte öt hónapig az Indiana University indián kutatási intézetében.

Mint mondja, „közvetlen kapcsolat ugyan nem található a vásárhelyi realizmus és a síksági indián művészet között, de az angolszász nyelvterületen alkalmazott kulturális antropológia kutatási módszertanából sok mindent fel lehet használni vásárhelyi művészettörténészként is.”

1984-ben 60 ezres példányszámban jelent meg idehaza ismeretterjesztő könyve az indiánokról, azóta pedig egy hosszabb tanulmánya olvasható magyar nyelven az indián művészetről a Sámánok és kultúrák című kötetben.

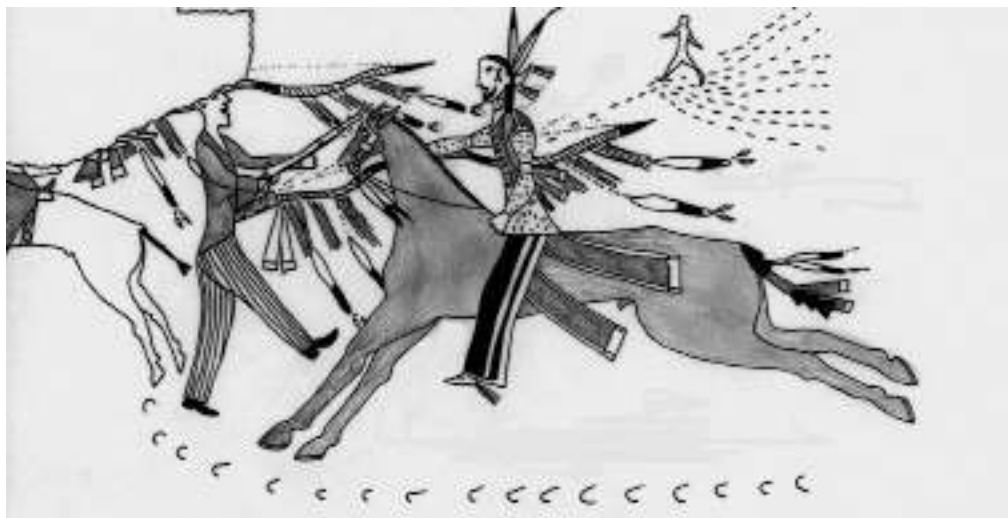
Első diplomáját földrajz-rajz szakos általános iskolai tanárként szerezte 1979-ben a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán, majd művészettörténész másoddiplomáját az ELTE Művészettörténet Tanszékén kapta 1989-ben. 1997 decemberében megszerezte a néprajztudomány kandidátusa fokozatot a sájen indiánok pajzsfestéseinek tipológiai elemzéséből írt disszertációjával.

Mikor, milyen élmény hatására kezdett foglalkozni az indián kultúrákkal?

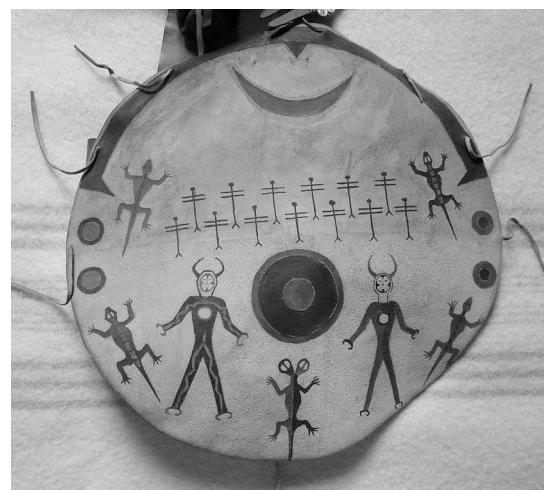
Természetesen gyermekkori olvasmányélmények hatására kezdtem az indiánok

íránt érdeklődni. Cooper *Az utolsó mohikán* című könyvének olvasta után – még elemi iskolásként – vettem bele magam az akkoriban (1960-as évekről beszélek) magyar nyelven elérhető gyér irodalomba. A középiskolás években fedeztem fel a békéscsabai könyvtárban az *Encyclopedia Britannica* angol nyelvű köteteit, s ezekből írtam ki szó szerint az indián törzsekről szóló szócikkeket, majd otthon – az angol nyelv elemi ismerete nélkül – kezdtem el ezeket a jegyzeteket kiszótározni, majd megpróbáltam őket lefordítani. Szegedre kerülve az Egyetemi Könyvtárban találtam angol nyelvű monográfiákat és köteteket, s ezeket olvasva – szótározva, amerikai múzeumi kutatókkal levelezve váltam az angol nyelv használójává.

Az angol nyelvű tényirodalom olvasása után vált nyilvánvalóvá számomra, hogy az indiánok egykori világa százszor – ezerszer érdekesebb és izgalmasabb, mint azt May Károly vagy Cooper leírta. Lassan az is kirajzolódott olvasmányaim köréből, hogy a több mint háromszáz észak-amerikai indián törzs közül egy szűkebb kör – szakszerűbben fogalmazva: kulturális terület – törzsei, az úgynevezett Nagy Síkság törzsei, a szíúk, feketelábúak, komancsok, kajovák de legfőképpen a sájenek (vagy korábbi magyar átírásban: csejenek) világa érdekel legjobban. A nyolcvanas évektől igyekeztem a sájenekről szóló angol nyelvű szakirodalmat megismerni és a sájenek amerikai kutatóival szakmai kapcsolatba kerülni. Ilyen konstellációban került sor első konferencia szereplésemre 1989-ben Bécsben, a X. American Indian Workshop-on, majd 1990-ben az új-mexikói Santa Fében a Recursos de Santa Fe síksági indián művészeti konferenciáján.

Faksimile másolat az un. Vincent Price ledger egyik rajzáról, melyen az északi sájen Fűrge Róka Katonai Társaság egyik vezetője, egy tollazott íjlándzsával számol ütést egy fehér emberen. A jobb felső mezőben látható névbrácska tanúsága szerint az indián harcost „Különböző Irányokból Érkezik”-nek hívták.

Sájen pajzs másolata, mely az égitestek mellett szalamandrákat, szitakötőket, valamint a Mennydörgés és a Jégeső megszemélyesített alakjait is ábrázolja.

Jó húsz évvel ezelőtt a tanítványaimmal együtt mi is szájítva hallgattuk az indiánokról szóló előadását. Az egyik olvasótáborunkban épp az Ön előadásának hatására az indián kultúrát választottuk kiemelt témánknak. Akkori előadásaiból kitűnt számunkra, hogy az indiánok életében milyen fontos szerepük van a jelképeknek.

Tény, hogy az indiánok, mint minden szerves kultúrában élő társadalom, a világot jelképekkel és szimbólumokkal modellezte tagjai számára. Engem művészettörténészként ennek a jelképrendszernek a jelentés-tartalma és működésrendszere érdekelt és érdekel ma is. Ezért koncentráltam kutatásaimat a sájen pajzs- és sátorfestések rendszerére valamikor a 80-as évek második felében (nagyjából egy időben művészettör-

téneti tanulmányaimmal), hogy 1994-ben a washingtoni ösztöndíjam ideje alatt azután megismerhessem James Mooney 1902-06 közötti terepmunka jegyzeteit, amelyek jelentős – mások által nem használt – forrásanyagot biztosítottak számomra. A Mooney által az oklahomai déli sájen indiánok között gyűjtött orális és vizuális dokumentumok vizsgálata után, még kinn Washingtonban érelődött meg bennem az a felismerés, hogy további kutatásra vonható anyagként meg kell ismernem azokat a sájének által készített rajzokat, amelyeket számozott – vonalazott gazdasági főkönyvekbe rajzoltak az indián férfiak. Ezt a műtárgycsoportot az amerikai kutatás „ledger art”-nak nevezi, s ezekben a harci jeleneteket ábrázoló rajzokban számtalan pajzsábrázolás található, amelyeket összefüggésbe lehetett hozni a Mooney-féle szöveges és képi információkkal. Ennek a művészettörténeti aprómunkának köszönhetően sikerült angol nyelvű tanulmányokban olyan hangzatos nevű sájen varázslók és orvososágos emberek életműveit (pajzsait és sátorfestéseit) azonosítanom és feldolgoznom, mint Sánta Bölénybika, Mindenhol Égett, Alacsony Homlok vagy Sárga Orr. A pajzsfestések kutatásának egyik konklúziója, hogy minden egyes kompozíció a sájének által elképzelt szakrális univerzum egy-egy szeletét ábrázolja. Pontosabban fogalmazva: minden egyes pajzskészítő a szakrális univerzumnak csak azt a szegmensét ábrázolhatta, amelyre „jogosítványa volt” – azaz, csak olyan szellemlényeket és spirituális entitásokat festhetett az általa készített pajzsokra, amelyekkel látomáskérő böjtölése során találkozott, s amelyektől varázserőt kapott élete hátralévő részére. A pajzsmásolat, amelyet több mint húsz évvel ezelőtt készítettem azért volt fontos számomra, mert a sájen szakrális világképnek az átlagosnál több elemét ábrázolja egyetlen felületen.

Azok a ceruzarajzok pedig, amelyeket az indiánok különböző füzetekbe készítettek a 19. század során, ma a síksági indián kultúra végtelen gazdagságú tárházát jelentik mind történeti, mind néprajzi, mind pedig művészettörténeti szempontból, csak ismerni kell hozzájuk a kulcsot.

Milyen üzenetértéke lehet napjainkban az indián kultúrának?

Mai, felpörgött világunkban, melyben az emberi értékek és a környezetünk értékei egyre inkább jelentőségüket veszítik, elsődleges fontosságú lehet az indiánok „minden rokonom” szemléletének. Úgy tartották, hogy a világban minden – élő és élettelen dolog egyaránt – rokoni viszonyban áll egymással, és az egyik sérülése vagy megsemmisülése kihatással lehet magára az emberi társadalomra is. Ennek a szemléletnek az újratanulása lehet a záloga az emberi faj és az emberi kultúra megmaradásának is.

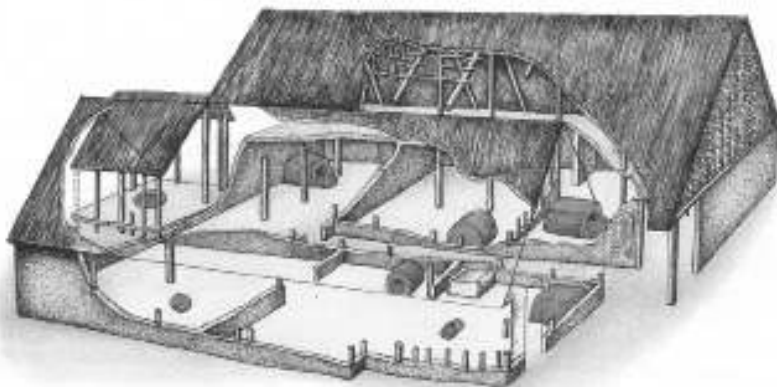
Benák Katalin

HÉTEZER ÉVES ROMOK A GORZSAI HALOM ALATT

A tűzvész váratlan, rendkívül heves és pusztító lehetett. A lángok között összerokadó falak, a lezuhanó tetők örökre betemették az egykori házak berendezését, felszerelését. Az emberek csupán a legföltettebb tárgyak és pusztá életük megmentésére gondolhattak. Így minden, ami nem lett a tűz martaléka, a téglává égett agyagfalak romjai alatt élte túl az elmúlt csaknem hétezer esztendő. A tűz-konzerválta tapasztott agyagfalakból kiégték a faoszlopok és a szőfónatok, s az üszkös falcsontok közel egy méter magasságban maradtak meg. A tapasztott agyagpadlójú szobákban boltozott kemencék, s ugyancsak agyaggal tapasztott asztalok, fapolicok, szövőszékek sorakoztak. A bedőlt falrönsök nagyméretű tárolóedények tucatjait, gondosan díszített, karcolt és festett agyagedények, köeszközök és csontszerszámok százait őrizték meg. A rendkívül aprólékos, kizárólag kis szerszámokkal végzett feltárás szinte négyzetcentiméterenként haladt előre. Nyomában egy csaknem hétezer évvel ezelőtti tragédia égett romokba rögzült pillanata tárult elő.

Ez a „pillanat” a 14-es szénizotóppal végzett radiokarbon kormeghatározás szerint az i. e. 5. évezred első felére, még pontosabban a település fennállásának kezdete és vége, az i. e. 4970 és 4590 közötti időszak közepére tehető. Ekkor a Tisza és mellékfolyói mentén egy, a Mezopotámia-, Anatólia-, Égei- és Földközi-tenger mellékén, valamint a Balkán területén honos kultúrkör legfőbb jellemzőivel rokon, annak legészakabbi megjelenési formája, a Tiszai kultúra népe élt. Nyelvüket, nevüket nem ismerjük, csak annyi bizonyos, hogy embertani arculatuk mediterrán és északi típusok keveredéséből alakult ki.

Egyszóval a Tisza-Maros szögében, Hódmezővásárhely határában levő gorzsai halom (korábban Földvár, Konstantin-, Keleti-, illetve Czukor major) egy olyan nép kultúrájának emlékeit rejti, melynek élete mintegy másfél-kétezer esztendővel megelőzte az első mezopotámiai és egyiptomi dinasztiák korát, a civilizáció, az írás megjelenését. Erre az időre a Közel-Keleten már lezajlott a „neolitikus forradalom” az i. e. 9. és 6. évezred között, s a nagy központokban, mint Ur, Uruk, Susa, Jarmo, Hacilar, Catal stb., rendkívül erős preurbánus fejlődés indult meg. Ez

A 2. sz. ház rekonstrukciója. (Rajz: Lacza M. – Dékány Á.)

A 3. helyiség romjai

a folyamat Mezopotámia területén a korai urbanizációhoz, azaz a városok kialakulásához vezetett. Ha nem is ezzel teljes összhangban, azonos módon, de mindenképp hasonló irányba haladt a Tisza-vidék fejlődése is a neolitikum virágkorában, bár a preurbánus szint csak csíráiban, kezdeményeiben fedezhető fel a fejlődés elemei között. Ez azonban kétségtelenül annyit jelent, hogy a Tisza-vidék újkőkori közösségei ebben az időben az akkori világ legfejlettebb, típusos társadalmával megközelítőleg összhangban fejlődtek.

A TELEPÜLÉS FELTÁRÁSA

Az egykori település a Tisza és a Maros mellékágainak mocsarai valamint kisebb vízfolyásai által körülvevett magaslaton terült el, mintegy 5 hektárnyi területen, a Kéró ér keleti partján. Természetesen ez a viszonylag nagy terület sosem volt egyszerre teljesen beépítve, hiszen itt voltak a karámok, a vetemények, legelők, és a szabadon maradt területen a közösség temetője is. A település alaprajza, szerkezete a kb. 300-350 évi fennállás alatt több ízben gyökeresen megváltozott (A-D települési fázisok). A házakat minden egyes időszakban mély települést-övező árokkal, partjain paliszád-fallal vették körül. A három – hat helyiségből álló házakat bonyolult fakonstrukciókkal, tapasztott-fonott agyagfalakkal építették fel, melyeket kívül-belül díszítettek, színesre festettek.

A gyakori tűzvészek s talán ellenséges támadások következtében is, a település házai nemegyszer teljesen elpusztultak. Az összedől, leégett házak elegyentett romjaira építették az új épületeket. Ez a művelet a település élete folyamán nem tudjuk hány ízben, de meglehetősen gyakran megismétlődött, s a rétegesen egymásra rakódó újabb- és újabb házroncsok a háromszáz év alatt több mint 2,5 méterrel növelték meg a domb magasságát. Az így keletkezett lakóhalmot nevezi a régészettudomány valóságos tárgyasult időskálát képeznek. Hasonló folyamatokat a Tisza-vidéktől északra és nyugatra már nem figyelhetünk meg, mivel a neolitikus tell-kultúrák, amelyek a gazdálkodási ágak egyensúlyán nyugvó komplex létfenntartási stratégián alapultak, nem terjedtek tovább a Tisza vonalánál. Ez, valamint kétségtelenül fejlett agrotechnikai ismereteik tették lehetővé a hosszú ideig való egyhelyben-lakást, amely a kizárólag állattartó, vagy csak az irtásos-égetéses földművelést ismerő közép-európai újkőkori közösségek számára még megoldhatatlan volt.

LELETEK ÉS EREDMÉNYEK

A csaknem két évtizeden át, 1978 és 1996 között folytatott feltárás során több százezer kerámiatöredék, kő- és csontszekély került elő, amelyek a vizsgálati minták (gabona és gyommagvak, állatcsontok, famaradványok, ételmaradványok stb.) sorozataival együtt elemzésre, feldolgozásra várnak. Már is kétségtelen, hogy cserekereskedelmük révén igen távoli területekkel (Dunántúl, Erdély, Dráva-Száva köze, Felvidék) álltak kapcsolatban. A Magyarországon, nagy felületen következetesen egyedül Gorzsán és a hozzá kapcsolódó ásatásokon alkalmazott úgynevezett finom-rétegtani szintkövetéses feltárási módszer eredményeként nem csak a korabeli társadalom és gazdaság, hanem az egykori környezet részletei is rekonstruálhatók lesznek.

Ennek az új ásatási módszernek köszönhetően Gorzsán már az első évben sikerült első ízben bebizonyítani, hogy a Tiszai kultúra embere nem földbe vájt putrikban, vagy legfeljebb a talajfelszínre állított nyeregvetős, csőszkunyhó-szerű építményekben lakott – mint azt a régészet addig feltételezte –, hanem a már bemutatott, igen fejlett, több helyiséges, padlással és pincével egyaránt ellátott házakban élt. Ugyanúgy, mint Délkelet-európai és Közel-keleti kortársaik. Ugyancsak az aprólékos ásatási módszer nyomán vált világossá, hogy azok a temetkezések, melyeket a telleken korábban házak közötti, vagy a házakban levő elszórt, rendszertelen temetkezéseknek tartottak, valójában meghatározott időszakhoz tartozó, a település éppen nem beépített részén levő rendszerben eltemetett sírcsoportok voltak, a település közvetlen szomszédságában, de attól határozottan elkülönülve.

A gorzsai sírokból került elő a legkorábbi európai szövetmaradvány, melyet lenből és valószínűleg csalánból szőttek. Magyarország területén a legkorábbi rézészerek jelentős mennyiségű megjelenése ugyancsak a gorzsai temetkezésekhez köthető. Az ugyancsak szép számmal előkerült kultikus tárgyak, ember és állatplasztikák, a sírok gazdag leletanyaga és a házak kultikus sarkainak leletei az újkőkori ember szellemi világának megismeréséhez felbecsülhetetlen forrásanyagot jelentenek.

A település és az innen kirajzó rokon közösségek (Gorzsai csoport) legjellemzőbb lelete az ún. galléros edény. Bármi egyszerű forma is ez, abban az időben csak ezen a területen, a Gorzsai csoport településein volt használatban. Újkőkori elődeink kerámiakészletében különleges helyet foglalt el ez a tárgy. Gondosan vörösrre festették, és a meandrikus, bonyolultan bekarcolt mintáknak fehérre festett sávokkal adtak értelmet. A gazdag díszítésként ható motívumok rendszere a korabeli ember számára minden bizonnyal egyértelmű jelentéssel bírt. A több mezőre osztott edényfelületen ugyanis a jelkombinációk csak ritkán ismétlődnek meg azonos módon. Hogy milyen tartalmat hordoznak ezek a számunkra még megfejtetlen, az írás megjelenése előtti állapot láncszemét jelentő piktogramok, az újkőkori kutatásunk egyik fontos, megválaszolásra váró kérdése. Ezek megfejtése kulcs lehet a hétezer évvel ezelőtti ember életének, gondolkodásának pontosabb megismeréséhez.

dr. Horváth Ferenc régész

Állatplasztika a 2. sz. házból

Díszkerámia egy gorzsai sírból

Meandermintás tárolóedény

SZIKRÁK

A lángok lassan hervadtak. A megszenesedő faágakról úgy hulltak le az összecsavarodó zsarátnokok, akár a nyári nap hevében megpörkölődött levelek. Az asszony hirtelen körülnézett. Az előbb még üvöltő zsvaj elcsöndesedett körülötte. Megijedt, hogy kialszik a tűz és kikotort belőle egy hamvadó parazsat, majd fújni kezdte. A pernye beszítalta fekete, kócos, hosszú furtjeit, amelyek a zsirtól összeálltak és megvédték a hideg ellen.

Kétségbeesve látta, hogy a faluközösség népe visszahúzódott a kunyhókba és ő teljesen magára maradt. Fölkavarta az összeroskadt máglyát és próbált bele életet verni, de a leszálló éjszakai friss szellő végleg kioltotta. Félni kezdett. Még meg sem gyökerezett az új törzsben és máris hibát követ el, bár senki sem mondta neki, hogy ezen az éjszaka neki kell a tüzet táplálni.

Derekában hasogató fájdalmat érzett a sziklás hegy megmászása után, ahogy a gabonatóblától sárguló síkságról átkelt a zordon csúcsok közé. Fölrémlett benne anyja elvesztése, amikor a vadkörte érésekor a többi asz-zonnyal elindultak gyűjteni. A szakadék szélén az ág után kapaszkodva megindult alatta a kő és a mélybe zuhant. Ezzel a félelemmel eredt útnak egy másik falut keresni, ahol befogadják. Érte senki sem emelt szót, amikor a sámán elüldözte. Az apját nem ismerte, akár a legtöbb társa. Gyermekei szétszéledtek, a rokonai elfordultak tőle és alig várták, hogy eltakarodjon.

A gyűlölködést a váltotta ki, hogy amíg a többiek a sárkunyhók belsejében, a gabonatóroló hombáredények fölött tartották az agyagból formált ősanákat, ő talán éppen az apahiánytól szenvedve, férfialakot helyezett a vénék székére és még egy sarlót is adott a kezébe. Elképesztő pimaszság volt az anyaistent letaszítani trónusáról és férfit ültetni a helyére. Ráadásul a kis szobrocska olyan élethűre sikerült, hogy mindenki ráismert a törzs vezetőjére, akit nem szerettek. A sámán elővette a mutató csontot, és amikor az egész faluközösség együtt volt a gabonaáldás szertartásán, rábökött, hogy köztük nincs tovább helye. Elhatározását azzal toldotta meg, hogy miközben verték a farönkből kivájt üzenő dobokat, párdumancsos botjával kiverte.

Az fájt neki a legjobban, hogy azok a férfiak, akik éjszakánként besontak a kunyhójába, földre szegezett szemmel bámultak maguk elé, és egy szót sem emeltek mellette. Magasan mászott az ormok között, amikor visszanezett. Kis települése úgy összezugorodott, ahogy a sas látja őket a felhők alól, amikor a tóparti síkságon aratnak, és a pockok a zaj elől menekülnek. Közben ráesteledett. Már csak a közösségi ház előtti téren a tűz fénye jelezte, hol van egykori lakóhelye.

„A tűz!” – villant eszébe, és a nyakában függő kis börtasakból elővette a kovaköveket. Próbált száraz fűvet keresni, de a harmattól megnedvesedett. „Meg kell kísérlelnem” – biztatta magát és a jövőjére gondolt. Az összeütött kövekből jókora szikrák ugráltak elő, mint amilyenek azok a démonok, amelyek az égő gaztetőkből táncolnak elő és az ég felé szállnak. Már a kör-

Tisztelt Olvasók!

*A*dvent van. A Krisztushívők a mennyei király, Jézus; az önfeláldozás, a befogadás, a szeretet, a fény és a család ünnepére készülődnek. „Ecce homo” címmel készülő elbeszéléskötetemből, amely elvontságukban is rövid, valós eseményekre épülnek, két írást mutatok be, mely a neolitikumban játszódik – az anyajogú társadalomból a patriarchátusba vezető utat jelzi –.

Ajánlom Horváth Ferenc régész barátomnak, aki az egykori gorzszai Cukor-majornál fallal kerített, agyagistenekkel ellátott tellt ásott ki.

Szenti Tibor

mét is leverte és a tenyere megizzadt az erőlködésben, de nem bírta lángot gerjeszteni.

Rettegve hagyott föl a próbálkozással és visszahúzódott a kunyhójába. A falu szélén állt elhagyottan. Elődje félig a földbe vájta, a falai omladoztak, és a tetőt egy vihar megtépázta, de nem javították ki. Ezt kapta meg. Örüljön, hogy egyáltalán helyet adtak neki. Itt, a hegyekhez közel, ahol csak zúgó patakok mossák kerekre a köveket, és néha sikerül kihalászni egy-egy sebesen ficánkoló halat, vagy fenéken rejtőző rákot, jóval szegényebbek az emberek, mint odalent a síkságon. Csoda volt, hogy egyáltalán befogadtak egy újabb éhes szájat.

A hideg vaksötétben kezdett elernyedni, és álom kerülgette sivar fekhelyén. Egyszerre csak motozást hallott a bejárat felől. A sásból font, koszlott függőnyt erős kéz húzta félre. A csillagoktól halványan derengő égen torzonborz férfialak körvonala rajzolódott ki. A nőn átvillant, hogy itt a vég, és bizonyosan azért jött, hogy megfojtsa, vagy erőszakot tegyen rajta. Az életosztón azt súgta neki, hogy meneküljön, vagy szálljon szembe a betolakodóval, de erőt vett magán. Elhatározta, hogy nem küzd tovább. Jobb elpusztulni, mint kiverként továbbvándorolni. Hamarosan jön a tél és egyedül megfagyhat. Behunyta szemét és nem mozdult.

A férfi kikapogatta és szorosan mellé feküdt. A riadt asszony reszketni kezdett. A jövevény lágyan átkarolta. Egyik kezével nyaka alatt széthúzta rajta a puha prémet, és a nő csupasz mellére szorította arcát. A csönd izzani kezdett. A betolakodó megszólalt:

– Többet ne vedd elő a tűzszerszámodat. Az a férfi dolga, hogy a sziklából ne csak víz fakadjon, hanem láng is lobbanjon. Ezután én tartom életben. A szikrák belőléd pattannak. Nézd, hogy világítanak, mintha üstökös járna e rozott kunyhóban. Fölforrósodott az arcom és átmelegedett a testem. Nagyobb hő ez, mint amit odakint a farakás gerjeszt. Ne hagyd, hogy kihűljön benned.

Évek múltak. A férfi szorgosan ápolta a tüzet, az asszony pedig már régen nem jövevény volt, hanem együtt gondozták sorra születő gyerekeiket.

NE NÉZZETEK VISSZA!

Ott életem én is a fakörök közelében, ifjúságom vidám hullámainak habját fölözve. Életem jelentős részét a dolgos napok közötti szerelem és tivornya gazdagította. Eszembe sem jutott, hogy innen egy másik út is fut, amely egyszer elvezet majd az apáink által épített, nem messze lévő kőkörökhöz, ahol szellemeik várnak már bennünket, hogy örökre befogadjanak. Amíg az ember a pásztorórák hevületének virágillatos ágán társat lel, és habzsolja az élet kínálta örömeiket, reménykedik, hogy a fakörök az örök élet gyökereit eresztik, és a következő nemzedékek számára kapaszkodó ágakat hajtanak. Ilyenkor a rövid éjszakák összeolvadnak a kelő nappal, amely sziporkázó fényt áraszt, elborítja a világot, hogy életerőt és derűt sugározzon.

Észre sem vettem, hogy egyszer csak elérkeztem életem deléhez. Ahogy eddig gyorsan teltek az évek, most futottak előttem, és már nem győztem utánuk loholni. Túl a hetvenen azt láttam, hogy a régi nászágakat fölverte a gaz, vagy fészket rakva mások feküdtek benne, akik már közelükbe sem eresztettek. Néztem az arcukat. Nem volt köztük ismerős. Miért tűntek el a régi asszonyok vonásai, anyám simogató keze, apám munkától kérges tenyere? A felhők is megsokasodtak fölöttem. A nap egyre kevesebbet süt már deresedő fejemre. Az egyetlen meleg ez, amely még ér és jól esik, de gyorsan elillan.

Amott a távolban, zöld mezőkből kiszáradt rétek közepén fölsejlettek az ég felé törő súlyos kövekből rakott körök. Mintha hangokat hallottam volna, és szóra nyitottam ajkam, de nem feleltek, csak láthatatlan karok integettek. Talán hívogatnak? Éreztem, hogy eljött az idő, amikor indulnom kell.

Nem volt még lantom, mint követőimnek, akik majd utánam is megteszik ezt az utat, és szégyelltem magam. A vidám élet közepette nem gyűjtöttem, és még egy nyomorult sípot sem tudtam magamnak szerezni, hogy hangjával visszahódítsam elvesztett kedveseimet, mégis zarándokolni kezdem. A fakörök vidám lármája, a nagy zabálások szétdobolt csontjai hamarosan elmaradtak.

Láttam magam előtt az ösvényt, amelyen jártam. Egyre keskenyebbé vált és két oldalán a fenyegető mélység ásított felém. Néha összeborzadtam, de a félelmem lassan távozott, mert erősebb volt bennem a vágy, hogy hamarosan találkozzam azokkal, akikért ezt a nehéz vándorlást vállaltam és visszahozom őket. Milyen jó lesz ismét együtt helyet foglalni a fakörök között, megtölteni a túlókkupákat és vigadni, hiszen életünk megy tovább a szokott ritmusában.

Nem figyeltem az idő múlását, mert hittem, hogy megállt körülöttem. Talán nem is a lábam vitt, mert könnyűnek éreztem magam, akár a fölfele szálló légáramban lebegő, kitért szárnyú fecske. A finom párából kezdtek kibontakozni a hatalmas kőkörök. Az út megszűnt, csak arcokat láttam, akik felém néztek és szólogattak. Hívogatni kezdtem őket. Mögöttem föl sorakoztak reménységeim, vágyaim, éltetőim, segítőim kedves alakjai. Amikor megindultunk, rájuk parancsoltam:

– Ne nézzetek vissza!

Énekeltek. Mintha szirénzenét hallottam volna. Lehet, még mindig hívogattak, talán visszakíváncsoztak, de már együtt voltunk és jöttek utánam. Ahogy haladtunk, az út is szélesedni kezdett, belőle elágazások futottak szét. Fölmerült bennem, hogy vándoraim közül esetleg többen eltévednek és nem követnek, de elhessegettem magamtól a gondolatot.

Miként a távolságok fogyatkoztak, érzékeltem, hogy mögöttem csökkennek a hangok. „Talán gyorsan haladok és erőszakosan vezetem őket?” – Rémllett föl bennem, ezért erősebben kezdtem énekelni. Beleszótem a követőkhez fűződő emlékeimet, és így szóltam mindenkire buzdítva, hogy bátran kövessenek.

Hamarosan rá kellett jönnöm, hogy magam áltatom. Már csak lépteim puha nesztét, lélegzeteleim szusszanásait hallottam. Szólitgatni kezdtem őket:

– Édesanyám, nem emlékszel, milyen erősen kapaszkodtunk egymásban, amikor kimentettél a sebes patakból? Apám, megtanítottál, hogyan csiszolod a követ élesre és foglald a szarvas agancsába szerszámmal! Kedvesem, milyen forró volt öled, amikor először magadhoz szorítottál? Fogad helye még mindig vállamat díszíti, mint szerelmednek záloga. Lépkedj gyorsabban drága öreg gyógyítómnak, hiszen visszamegyünk oda, ahol olykor ezernyi sebből vérzik a világ és szükség lesz írt nyújtó ujjaidra. Figyelj lábadra és lépéseidre, kedves tanítómnak, aki megmutattad, miként kell a titkos jeleket kőbe, fába metszeni...

Hangom elakadt. Megálltam és hallgatóztam. Mély csönd fogott körül. A finom szürke köd szitált és mindent beborított. Mintha a megszólított arcok pillanatra megjelentek volna előttem; vagy képzelet volt az egész, amely látványként nem mögöttem sorakozott, hanem csak bennem élt, hiszen itt körözzük ismeretlen, porladó csontok között, a kőoszlopok belsejében egyre mélyebbre jutva, és e fénytelen világban már nem ragyog föl többet a nap, hogy világos, tiszta képet alkosson előttem. Talán nincs is jelen, és engem, ki elvesztette jövőjét, csupán a múlt ölel át? Többé nem törődtem semmivel.

Megfordultam és visszanéztem!

FEHÉR JÓZSEF

Karácsonykor megszületik

Fényes csillag fenn az égen,
három király megy serényen.
Követik a fényességet,
Betlehembe ím betérnek.

A kis Jézus megszületett.
Így köszöntik a kisdedet:
Hoztunk tömjént, nem keveset,
mirhát, aranyat is neked.

Hozsánna az új királynak!
Emberiség krisztusának.
Hódolatunk Máriának,
„boldogságos kismamának”!

Te leszel a legjobb anya,
kinek mennybe megy a fia.
Szívének a legszebb álma
kereszt árnyékába zárva.

Jönnek majd és dicsőítik,
tettét, szavát messzi viszik.
Minden évben azt hirdetik:
karácsonykor megszületik.

ADVENT - Pokomány Zsuzsanna (necc, 2011)

TEPLOMI ADOMÁNYLEVÉL

2011-ben jelent meg Vida Mihály: *Elöljáróságok a szülőföldért* című könyve a Hód Kiadónál, mely Mindszent és a Tiszántúli járás tevékenységét mutatja be korabeli jegyzőkönyvek alapján, tekintve Csongrád vármegyére. Most a mindszenti templom építésével kapcsolatos adománylevelet ismerhetjük meg, melynek eredeti példánya a Csongrád Megyei Levéltárban található.

1795-ben egy fontos levéltári feljegyzés található. Ugyanis ekkor a Tiszántúli járás két kerületre lett osztva. Az egyik Szentes székhellyel, a másik Hódmezővásárhely székhellyel működött. Mindszent község Szenteshez tartozott. Ezért a szentesi kerületnél szolgáló Beliczai Pál szolgabíró Mindszentet felügyelte. Így az ő feladata volt, hogy az új rendeletekről a község elöljáróit tájékoztassa mihez tartás végett. 1795-ben Elekes Mihály bíróságában a község elöljárósága magáévá tette, hogy egy pár éven belül a templomot nagyobbra és újra kell építeni. Számolva azzal, hogy a nagyobb összeget a Communitás cassájából kell biztosítani a templomépítésre. A község elöljárósága ezt az alábbi leírásban tanúsította.

Alább megírt Tekintetes Nemes Csongrád Vármegyében gremiált (testületileg összeült) Mindszent Helysége Bírái 9 Sentibus (szavazattal) adtestáljuk (tanúsítjuk), hogy Helységünk Templomának hétszáz, idest (azaz) 700 fkbul (forintokbul) álló Cassája (pénztára) semmi némű veszedelemben sem forog, mivel valamint hogy már több esztendőök folyása alatt a Templomunknak minden némű gondviselete egyedül ezen Helységnek Communitaszát (vezető testületét) és annak Elöljáróit nézte, s a Templom jövedelmeiről, és az Helység Bírójának kötelességében áll számot adni az Költség közzül rendelt Számadó Templom Gondviselőjével együtt; és valamint hogy eddig a Templom Cassája leg kisebb fogyatkozással sem volt; Úgy ennek utána is a fent írt summa (összeg) fogyatkozásának veszedelmében nem lehet annyival is inkább mivel a Communitas önnön jó szándékjából azon iparkodik hogy a Templom Cassája öregbedjen és ugyan esztendőnként példás ajánlásokkal és adakozásokkal iparkodása tellyesíti is, Szándéka van nem sok üdö (idő) múlva a Templomnak nagyobbra leendő építtetéséhez fogni, és akkor a Communitas Cassájából summásabb költséggel is a Templomot meg segíteni. Most pedig a fent írt Templom Cassája az rendkívül való szükségben az Helybéli Gazdáknak Törvényes interre (helyesen interesre=kamatoztatásra) elocálva (kiadva) lévén minden elő fordulando történetre a Communitas Cautiót (óvadéket) térszen érette, s az elég tételt magára vállalja. Mellynek bizonyítására ezen usualis (szokásos) petsétünkel muniált (ellátott) adtestatoriális (tanúsító) levelünket adtuk.

Vida Mihály

Alább megírt Nemes Csongrád Vármegyében gremiált Mindszent Helysége Bírái 9 Sentibus adtestáljuk, hogy a Mindszenti Templomunknak Cassája, idest. 700 fkbul álló Cassája, valamint hogy max 2000 fkbul, mivel esztendőök folyása alatt a Templomunknak minden némű gondviselete: egyedül ezen Helységnek Communitaszát és annak Elöljáróit nézte, s a Templom jövedelmeiről, és költségeiről az Helység Bírójának kötelességében áll számot adni az Költség közzül rendelt Számadó Templom Gondviselőjével együtt; és valamint hogy eddig a Templom Cassája leg kisebb fogyatkozással sem volt; úgy ennek utána is a fent írt summa fogyatkozásának veszedelmében nem lehet annyival is inkább mivel a Communitas önnön jó szándékjából azon iparkodik hogy a Templom Cassája öregbedjen és ugyan esztendőnként példás ajánlásokkal és adakozásokkal iparkodása tellyesíti is, Szándéka van nem sok idő múlva a Templomnak nagyobbra leendő építtetéséhez fogni, és akkor a Communitas Cassájából summásabb költséggel is a Templomot meg segíteni. Most pedig a fent írt Templom Cassája az rendkívül való szükségben az Helybéli Gazdáknak Törvényes interre elocálva lévén minden elő fordulando történetre a Communitas Cautiót térszen érette s az elég tételt magára vállalja. Mellynek bizonyítására ezen usualis petsétünkel muniált adtestatoriális levelünket adtuk. Mindszent 20. Ján. 1795.

H. Mindszent Helysége Bírái

AZ EMBEREKET SZERETNI ÉS SEGÍTENI KELL

Nagy István nyugalmazott általános iskolai igazgatót arra kértük, idézze föl életútjának meghatározó pillanatait.

Visszatekintve az életutamra, számtalan szép emléket tudhatok magam körül, melyet az isteni gondviselésnek köszönhetek. 1945 májusában jöttem haza „európai körutamról”, amit a második világháború produkált nekem. Akkor minden tanítónak igazolóbizottsági vizsgálatnak kellett alávetni magát, mely kiterjedt a tisztviselőkre is. Ez azt jelentette, hogy megvizsgálták az ember múltját: volt-e fasiszta múltja, népellenes-e vagy sem. Engem igazoltnak nyilvánítottak, hogy nem vagyok népellenes.

1944-ben, a szegedi Katolikus Tanítóképzőben kaptam népiskolai tanítói oklevelet. Szeptemberben vitték el a leventéket Mindszentről, köztük engemet is, aki 1922. április 21-én születtem. Míg odavoltunk a Duna-Tisza közin, meg a Tisza mellett, Csongrádtól Alpárig, Kisköréig, október 8-án elfoglalták a szovjet csapatok Mindszentet. Ide vissza már nem jöhettünk. Mikor ezt megtudtuk, akkor épp Kiskunmajsán táboroztunk. Ekkor szétszéledt az egész társaság. Mindenki ment arra, amerre tudott. A nagynéném akkor Pesten lakott a férjével. A férje nyomdász volt a Tolnai Nyomda Műveknél, mint műszaki igazgató. Pesten minden ún. menekültnek jelentkezni kellett a hivatalban, ahol nyilvántartásba vettek bennünket. Ott megkaptam a sasos behívót – Komáromba –, még október elején. Láttam az október 15-i Horthy kiugrási kísérlet kudarcát is, meg azt is, hogy mi történt utána.

Komáromból Érsekújvárra kerültünk el karpaszományosi iskolába, onnan meg kivitték bennünket október végén Németországba, illetve a Németország által megszállt Csehországba. Elkerültem egészen Csehország legnyugatibb részéig, az Elba folyóig. Ott ért bennünket 1945-ben a fegyverszünet. Onnan indultunk haza, az Elbától. Ez Mindszenttől kb. 800 km-re volt. Ezt az utat úgy kellett megtenni haza, hogy ez az egész terület szovjet megszállás alatt állt. Sokszor találkoztunk rosszindulatú emberekkel, akik látva rajtunk, hogy magyar katonák vagyunk, rossz tanácsokkal szolgáltak. De mintha a jó Isten védett volna bennünket, mindig utána, szinte egy vagy két nappal később, mindig jött egy jóindulatú ember, aki egészen más tanácsot adott. Így tudtunk hazajönni. Én nyolcad magammal jöttem hazafele, mivel karpaszományos örzvezető voltam. Egy rajnyi ember kitarított mellettem, és mindig velem jöttek. Haza is érkezünk Magyarországra, 1945-ben a dunai halászsokkal. A határhoz közel szálltunk föl vonatra, azzal jöttünk Budapestre.

Budapesten megint találok egy barátommal, aki jóindulattal volt hozzám, aki a Magyar Honvédelmi Minisztériumban dolgozott – korábban együtt katonáskodtunk vele ebben az alakulatban, az ún. 3. sz. újonc gyalogezredben – ő már itthon volt. Neki sikerült 1945 februárjában hazaérkezni. Itthon belépett a magyar demokratikus hadseregbe. Ő segített át a Dunán, ahol a hidakat mindenhol ellenőrizték a szovjet meg magyar demokratikus katonák, és mindekit igazoltattak. Ez az alkalmazott, Tóth tizedes, áthozott az ő igazolmányával engem is.

Vonattal jöttem Kistelekgig, onnan meg a nagyreven keresztül, gyalog. Szépen föl voltam öltözve civil ruhába. Katonaruhám nem is volt, mert azokat fokozatosan kicseréltem az úton. Mindig egy-egy civil ruhát vettem magamra, hogy ne lássák rajtam, hogy katona vagyok. Még nyakkendőm is volt! Úgy ki voltam öltözve, mint egy úriember. Akkor még a Duna-Tisza közit a szovjet katonák nem szállták meg Pusztaszernél. Később ott egy nagy táborot hoztak létre. Ez május 20-a körül volt. Utána volt pünkösöd, mert akkor már itthon nagyon jó ebédet ettem.

Ezt követte itthon az igazoltatás, utána kezdhettem tanítani.

Pár hétig a Központi iskolában, de csakhamar kihelyeztek Szegvár Nagypusztára, mert elég sok ellensége volt apámnak, meg rajta keresztül nekem is. Ott tanítottam egy évig, majd visszahelyeztek Mindszent Dózsa-telepre. Ott is tanítottam egy fél évig. Akkor megint kihelyeztek a tanyára, Koszorúhalomra, utána Hegyeshalomra. Amikor Hegyeshalmon tanítottam, akkor lehetett főiskolára jelentkezni általános iskolai tanári szakra. Jeles eredménnyel végeztem el. Ezután ismét a Dózsa-telepre helyeztek.

A Dózsa-telepi Általános iskola 1928-ban Klebelsberg Kuno idején épült. 1929-ben, négy osztállyal kezdődött meg a tanítás.

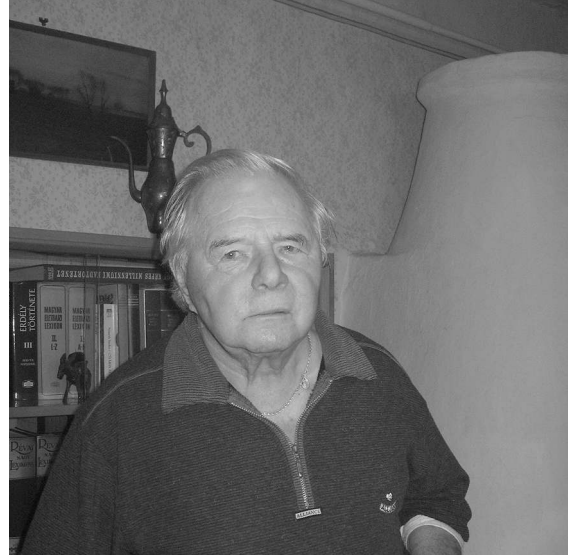
Az 1952/53. tanévben lett az iskola önálló, ekkor hat osztállyal indult. Később fokozatosan bővült az iskola (a jelenlegi két épületet összekötő folyosó, gyakorlati műhely, technika terem, egy szárny 1960-ra készült el). A tornaterem építését még én kezdtem el. Nyugdíjazásom után a feleségem – Nagy Istvánné Simon Veronika, aki 1984-től volt a Dózsa-Telepi Általános Iskola igazgatója – vezetése alatt 1987-ben fejezték be.

Kezdetben előfordult, hogy délelőtt és délután is tanítottunk. Arra törekedtem, hogy minél jobb felszerelése legyen az iskolának. Közel 1300 diák volt Mindszentben. Lehoczky Béla igazgatta az összes iskolát, aki már idős és beteges volt. Nem nagyon tudott kijárni a tanyára, hogy ellenőrizze az oktatást. Akkor gondolták ki, hogy létrehoznak egy olyan iskolát, amely egyben tanyai igazgatóság is. Megbízta az ottani igazgatóság megszervezésével, s akkor, 1953-ban neveztek ki igazgatónak. Néhány évvel később, 1963-ban a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán magyar-történelem szakos középiskolai tanári oklevelet szereztem.

Volt idő, amikor a telepi iskola a tanyai diákokkal közel 500 fővel, míg a központi iskola majd 800 diákkal működött.

Azóta megfogyott a születések száma. Szép, közös akarat volt – mára azonban behatárolódtak a lehetőségek.

Azt állítják, hogy a kis iskolák nem színvonalasak. Ez számárság. Attól függ a tanítás színvonala, milyen a pedagógus, milyen lelkiületű és felkészültségű. Az elkötelezettsége a legfontosabb, hogy mennyire szereti a hivatását. Bardóczy János tanyai iskolájából olyan gyerekek kerültek ki, akiknek 90 %-a főiskolát, egyetemet végzett. Nem is akárhogy! Van

NAGY ISTVÁN

tudományok doktora, egyetemi tanár, orvos...

Pedagógiai elvem, hogy az embereket szeretni és segíteni kell.

Amikor Szegedre jártam a főiskolára, akkor már láttam, mekkora különbség van tanár és tanár között. A Szegedi Tanítóképző az egy csúcs volt. Olyan emberek tanítottak ott, akik példaképkül szolgálhattak. Abban a tanítóképzőben nem volt olyan, akinek ne lett volna bölcsész doktorátusa.

Az a testület egy könyvtárra való könyvet írt. Példaképelem Bálint Sándor, kinek ösztönzésére kutattam, írtam. A helytörténeti kutatást a pedagógiai munkámba is beépítettem és számos tudományos dolgozatot írtam. Mintegy összegzésként 2001-ben jelent meg a *Mindszent a XX. században* című könyvem, melyben szülőföldem történelmét mutatom be, helyt adva az iránta érzett aggodalmamnak.

„Városunk neve „Mindszent” utal római katolikus templomának felajánlására. A többször is elpusztult település, mindig újra éledt az elmúlt 1000 év alatt. Lakói templomukat felépítve mindig a Mindszentek védelmébe ajánlották. És azok meg is védték településünket. Hiszen az első világháború végén 1919-ben is, és a második világháborúban 1944-ben is súlyos harcok dúltak a tiszai átkelőért városunk térségében. És mind a két alkalommal kisebb károkkal és kevés emberáldozattal sikerült a nehéz napokat átvészelni. Mégis vannak hitetlenek, akik tagadják az Isteni Gondviselés létét. Pedig nem sokkal a II. világháború mindszenti csatázásai előtt a Boldogságos Szűznek is felajánlva kérték védelmét – 1944. június 8-án – a templom bejáratánál emléktábla is igazolja. És ez nálunk megtörtént. [...] *A történelem az élet tanító mestere* de csak akkor, ha annak tanulságait felhasználjuk. Ezt először is ismerni kell, hogy a tanulságot le tudjuk vonni.

Ma, amikor mindenütt az 1000 éves Magyar Államot ünneplik építményekkel, új létesítményekkel teszik emlékeztetéssé.

A mi városunkban főként a római katolikus egyház és a hívek önzetlen segítsége és munkája tesz erre erőfeszítéseket. Híven az Egyház 1000 éves építő, gyarapító hagyományaihoz. Mert ismerik a költő jaj kiáltását: a történelem tanulságait: „a templomot és az iskolát ne hagyjátok”. Ha ezek elpusztulnak, elpusztul velünk a település, szétszéd a nép: mely földönfutó, gyökértelesen lesz máshol, mint a mindszenti tanyák volt népe is.”

Lejegyezte: tanítványa

TAKÁCS FERENC JUSSA*

TAKÁCS FERENC

„A derék nem fél az idő mohától.”

A Berzsényi-idézet a hódmezővásárhelyi Kincses-temetőben Takács Ferenc síremlékén olvasható. Az özvegye és leánya által állíttatott emléken Szabó Iván domborműve is idézi Feri Bácsi arcát.

A szegényparaszti származású szociáldemokrata politikus 1893. október 2-án született Hódmezővásárhelyen. A fogékony, Ady-rajongó kőművestanonc 1908-ban lett tagja az építőmunkás szakszervezetnek, egyszersmind a szociáldemokrata pártnak. A mozgalom ettől kezdve negyven esztendőre mindennapi életének részévé vált. A világháborúba az elsők közt hívták be, néhány hónap múlva azonban súlyosan megsebesült – mindkét térdét átlőtték – és hosszas kórházi ápolás után 1916-ban 50 %-os rokkantként leszerelték. 1918 októberében már a helyi pártszervezet titkára.

A háború alatt, a pozsonyi kórházban kőműves szakvizsgáját tette le, a szegedi Csillagbörtönben, ahová 1919 őszén került, németül tanult. Szabadulása után magánérettségit akart tenni, de a rendőri felügyelet alatt álló munkásvezető vizsgáját a megyei tanfelügyelő nem engedélyezte. 1923 őszén megnősült, 1924-ben iparendélyt kért. 1926-ban negyedik jelöltként indult az országgyűlési képviselő-választáson, egyelőre eredménytelenül. A város parlamentjébe, a törvényhatósági bizottságba sikerült csak bejutnia három évvel később, a párt más képviselőivel együtt.

1931-ben újra képviselőjelölt, 1932 februárjától városi párttitkár. Tömeggyűlések

szervezése, tiltakozó beadványok, javaslatok a válság elleni harc útjelzői – és a hatósági retorziók: bíróság, rendreutasítás, sajtóper, a gyűlések betiltása. Amikor 1933-ban a helyi ipartestület elnökévé választják, a miniszter felfüggeszti a testület önkormányzatát.

Takács nagyon fontosnak tartja a tömegnevelést, a falusi szervezőmunkát, az 1931-ben létesült Munkásotthon előadások, eszperantó tanfolyam, legális és illegális szemináriumok állandó színhelye. Itt működik a dalárda, a szakcsoportok közös könyvtára (a harmincas években mintegy másfélezer kötettel), megfordult a munkásotthonban Móricz Zsigmond, Veres Péter, vásárhelyi tartózkodása idején állandó beszélgető, sakkozó vendég József Attila.

Az 1935-ös választás a szociáldemokrata párt fölényes győzelmét hozta Vásárhelyen. Takács egyike lehetett annak a 11 szociáldemokrata képviselőnek, aki akkor mandátumhoz jutott a 245 tagú parlamentben. Egy ciklus idejéig a munkások, a tanyai, falusi lakosság, a mezőgazdasági szegénység szószólójaként a parlamentben folytathatta harcát. Hogy tevékenységét városa figyelemmel kísérhesse, folyóiratot indított: a *Magyar Alföld* (majd *Nagy Magyar Alföld*) évi tíz számmal 1935-1939 között jelent meg Vásárhelyen. Már első parlamenti beszédében, az azévi költségvetési vitában az országgyűlés elé tárta az alföldi szegényparasztság, földmunkások kilátástalan helyzetét. Beszélt a félmillió mezőgazdasági munkanélküliségről, a kiépipítetlen utakról, az öntözés, a belvízszabályozás hiányáról. Elképzelhetetlen adatokat közölt a nyomorúság fokozódásáról, mint mondta, sok földmunkás családnak napi 17 fillérből kell megélnie. Több határozati javaslatot nyújtott be, elsősorban gyökeres és átfogó földreformot kidolgozó törvényjavaslat előterjesztésére, az egyházi és világi nagybirtok megszüntetésére.

1936-ban csehszlovákiai, felvidéki, majd dániai tanulmányutat tett, utóbbi helyen a szövetkezeti rendszert tanulmányozta.

Széleskörű érdeklődése – amint az özvegye által a vásárhelyi Németh László Könyvtárnak ajándékozott könyvei is mutatják – a szövetkezeti rendszertől a képzőművészetig sok mindenre kiterjedt. Nemcsak magyarul olvasott, a börtönben, hanem a magánérettségire készülve németül is megtanult, s angolul, franciául, eszperantóul is beszélt egy kicsit. Fiatal éveitől naplót vezetett, utazásait, ha csak munkát keresett is, igyekezett mindig ismeretszerzésre használni.

Háza a harmincas évektől írók, művészek találkozóhelye, a rászorulóknak menedék, sokszor megfordult náluk Medgyessy Ferenc, Németh László, Erdei Ferenc, Somlay Artur, de lehetőségeihez mérten mecénás is. Támogatta az 1933-tól Vásárhelyen nyomor-

gó Kohán Györgyöt, s az ő költségen jelent meg a vásárhelyi költő, Pákozdy Ferenc 1943-as *Förgetegben* című kötete, és *Shakespeare szonettfordításai*.

A népi írókon s a Szegedi Fialalokon kívül, kapcsolatban állt József Attilával is, aki 1929-1935 között hónapokat töltött nővéreivel Vásárhelyen, 1934-ben az év jelentős részét is. A költő gyakori vendég nemcsak a Munkásotthonban, de Takácséknál is, ismeretségük, a hasonló gondolkodású emberek kapcsolata – a korkülönbség ellenére szinte barátsággá mélyült. Mint ismeretes, József Attila nagy, összegző, válogatott kötetének, a *Medvetánc*-nak is Vásárhely a bölcsőhelye. 1934 tavaszán itt állította össze a kötet tervét, s a könyv az esztendő végén, karácsonyra már eljutott Vásárhelyre, ahol Takács maga intézte annak terjesztését. Ő maga számozott példányú, dedikált kötetet kapott, a következő ajánlással: „Takács Ferencnek meleg barátsággal. Bp. 1934. dec. József Attila.” Kapcsolatuk a költő távozása után sem szakadt meg. A politikus 1935-ös választási győzelméhez Attila Szántó Judittal együtt levélben gratulált. Takács verset kért tőle a *Magyar Alföld* számára (sajnos nem jött), cikket írt a *Szép Szó* 1936-os első számába.

Az új választáson, 1939-ben a szociáldemokrata képviselő néhány szavazattal alulmaradt kormányparti ellenfelével szemben. A háború idején tovább dolgozott a helyi pártszervezetben, ezekben az években került szorosabb kapcsolatba a *Szabad Szó* című hetilappal.

1944-ben ő is ott van a debreceni újrakezdők között, beválasztják az Ideiglenes Nemzetgyűlésbe, sőt a kormánynak is tagja. 1945. június 1-ig iparügyi miniszter, mely tisztségéből egyébként azért hívják vissza, mert nem volt hajlandó hozzájárulni az Egyesült Izzó hadi jóvátételként a Szovjetunióba való elszállításához. Ez év őszétől földművelésügyi államtitkár, 1946 januárjától árvízvédelmi kormánybiztos is, a Sió-csatorna építésének irányítója.

1948. május 20-án, mivel nem akart átlépni a szociáldemokrata párt szisztematikus felszámolása után alakuló Magyar Dolgozók Pártjába („Nem akarom elhagyni az utolsó percig azt a pártot, amelynek köszönhetem, hogy ember lettem.”), nyugdíjazták. Még az év őszén elvették kis földjét, csakhamar nyugdíját is megvonták, s 1950. június 21-én „hazaárulás” vádjával [!] börtönbe zárták. (Elhurcolását követően budapesti lakásából négy egymást követő éjszaka szállította el az államvédelmi hatóság könyveit, írásait, fényképeit, kitüntetéseit – mint „bűnjelkeket, terhelő bizonyítékokat.”) Családja három évig semmit sem tudott róla, még azt sem, él-e egyáltalán. 1955. november 26-án „kegyelemből” szabadon enged-

HÁZ – HAZA – HŰSÉG

Osváth László: *Kötődés - a szülőváros, Hódmezővásárhelyhez*
című kötete kapcsán

ték, börtönben szerzett betegsége azonban csakhamar elvitte, 1956. május 13-án meghalt. A Legfelsőbb Bíróság 1957. szeptember 25-én adta ki a határozatot ártatlanságáról. („Bizonyítékok hiányában”!)

Özvegye, Takács Ferencné Balla Erzsébet asszony (1897-1990) egész hátralévő életében nem szűnt meg küzdelmet folytatni férje emlékének tisztára mosásáért. Magános, sokáig reménytelennek látszó küzdelmet. Az 1970-es évektől főiskolai szakdolgozat született, hiteles életrajzot közölt a megyei lap, tanulmányt, újságcikkeket írtak kezdeményezésére, inspirálásával. Kapcsolatba lépett egy történésszel, aki előadást tartott Takácsról. József Attilával való barátságukról, férje és Rákosi Mátyás viszonyáról széles visszhangot kiváltó beszélgetés zajlott le vele a városi televízióban. Dokumentumai, elbeszélése alapján Galgóczi Erzsébet drámát írt Takács Ferencről; *Aki halott, megbocsát* címmel. (Az író e munkáját *Magyar karrier* című 1986-os kötetébe is beválogatta.

Ügymond, „hivatalos” döntést rehabilitálásáról mégis csak a rendszerváltás előtti egyik utolsó ülésén hozott az MSZMP városi bizottsága, javasolva a városi tanácsnak „a körébe tartozó intézkedések” megtételét: állítsanak emléktáblát, tartsanak emlékülést, stb. Az egykori Munkásotthon falára helyezett domborműves emléktábla avatásán még ott lehetett Erzsike néni, de az 1991-es díszpolgárrá választást már nem érthette meg. 1990. április 13-án ment el megpihenni férje mellé.

Azóta több konferenciát tartottak Takács Ferencről, tudós szakemberek elemezték, értékelték tevékenységét, utcát, intézményt neveztek el róla...

Takács Ferenc megszenvedett jussa, hogy emlékét szeretettel ápoljuk, tanuljunk sorsából, tragédiájából, életműve mindannyiunké legyen.

* A szociáldemokrata politikus halálának 55. évfordulója alkalmára írott cikk adatai Takács Ferenc özvegyétől származnak, aki azzal tisztelte meg e sorok íróját, hogy megismertette férje életével, tevékenységével, s a Németh László Városi Könyvtár helyismereti gyűjteménye számára összegyűjtötte és leírta férje városi közgyűlési, parlamenti beszédeit is.

Köszegfalvi Ferenc

A hely: ahol a család, ahova születünk: meghatározza az ember életét. „Tornyai tanúsítja: tágaságában, távlatában is szép táj: jó föld, szűkszávu, de emberséges lakók, - mindez (egyebek mellett) jellemző Hódmezővásárhelyre. Amely különben az egész hajdani Nagymagyarország legjobban dokumentált városainak egyike, <jobban meg van örökítve>, mint Kassa, Kolozsvár, vagy - mondjuk - a szomszéd Szeged, melynek pedig volt Tömörkénye, Mórája, Bálint Sándora. De Vásárhelyről már behatóan írt Fényes Elek [...], Török Károly, Szeremlei, három Lajos: Bibó, Kiss és Nagy Lajos, [...] Németh László, végül Szent István. És most itt egy újabb „körkép”, egy család körülbekintése és kisugárzása. A Fáy és Osváth család...” - mondja Kristó Nagy István a kötet előszavában.

Old és köt a szülőföld. Miként old és köt Hódmezővásárhely, ez a különös mítosszal körülengett város és vidéke? Választ kaphatunk Osváth László *Kötődés - a szülőváros, Hódmezővásárhelyhez* című kötetéből, mely interjúkat, műsorok forgatókönyveit, írásokat és levelezéseit tartalmazza. Mindemellett fontos kordokumentum, nemcsak Hódmezővásárhely, hanem a magyar kultúrtörténet szempontjából is.

Osváth László pályafutása során sokoldalú személyiségének köszönhetően hivatása gyakorlása közben - színművészet, irodalom, könyves szakma, közművelődés, rádiózás - igyekezett megállni a helyét, s mindig tudott valami maradandót alkotni. Ambíciózus szervező, elhivatott vezető, noha ő magát, „szürke eminenciás”-nak nevezte. Életét végig kísérte a ház-haza-hűség gondolatköre, mely e kötetet is átszövi. Mindez erőteljesen érzékelhető az érzelmileg emelkedett hangulatú interjúiban éppúgy, mint a történések hátterét feltáró levelezéseiben, nem kímélve másokat, s ezzel együtt önmagát sem. A kulisszák mögé nemcsak a levelezések révén láthatunk be, hanem egy-egy műsor, rendezvény forgatókönyvei által, megmutatva a szervezés szövevényes rendszerét, az utolsó pillanatilag változó helyzetet, míg felgördül a függöny...

Nem túlzás azt állítani, hogy Osváth Lászlónak a jövő nemzedéke mégis e kötetének köszönhetően ismerheti meg igazi arcát, szenvedélyét, szakmai brilirozását, aki interjúalanyai által mutatja be a szülőföldet, az ember alkotta csodákat, melyről így vall az *Utószó helyett* kötetnyitó gondolataiban: „Műsoraim, velem készült interjúk, úgynevezett „produkciós műsor”, melyben alanyaim portréját belőlük fakadó versekkel, zenékkal „rajzolom” meg, és velem a kérdező önmagamát is.”

A majd ötszáz oldalas kötet gazdag forrásanyaggal rendelkezik, melyben a részletes tartalomjegyzék segít eligazodni, bár egy név- és forrásmutató is jó szolgálatot tenne. Alapvető kultúrtörténeti kézikönyv, amely nélkül nem képzelhető el a Hódmezővásárhely huszadik századi története, s ugyanígy nem képzelhető el a rádió, a média vagy a magyar közművelődés, könyvterjesztés és színház története sem. A fotókkal gazdagon illusztrált kötet nemcsak a kutatók, hanem a város híres embereinek életútja iránt érdeklődőknek is igazi kuriózzal szolgál.

Érdemes elidőzni az egyes fejezeteknél. Az *Emlék-képekben* ismerkedhetünk meg a Fáy- és Osváth-családdal, a városhoz való viszonyukkal. *A szürke eminenciás* részben Osváth László szakmai életútjába nyerhetünk betekintést, míg *A barátságok nem az égben kötöttek*, levelezéseinek keresztül mutatja be életének meghatározó kapcsolatait. A kötet talán legmegragadóbb része a *Mese az egész világ... Az emberi kapcsolatok tükrében*. Terjedelmében is ez a legnagyobb, több mint százharminc oldal. Az interjúkat, beszélgetéseket olvasva nem tudja letenni az ember a könyvet, hisz a jól szerkesztett rádióműsorok alanyai mind közismert művészek, tudósok, közéleti személyek, akik őszintén vallanak életükről, hivatásukról.

Ezt követően a *Volt egyszer egy színház* fejezetben a színház történeti emlékülés és a hozzá kapcsolódó ünnepség forgatókönyvével ismerkedhetünk meg. Külön fejezetet kapott az *Osváth Béla Kulturális Közhasznú Társaság* története, mely nevét Osváth Béla dramaturgról kapta. A közelmúltban létrehozott *Elszármarazottak találkozója* városi rendezvénybe is betekinthetünk.

Földvári László: *Mikor a színészek beérkeztek a városba, megszólaltak a harangok... színház történeti kézikönyv és Vöröss István Viharvető és a Bronztűkör - Máté István szövegkiadásaihoz kapcsolódó levelezését is közli. Osváth László a *Barátaimtól búcsúszom* fejezetben emlékezik. A szerző záró gondolatait az *Epilógusban* fejt ki. A kötet végén olvashatjuk Urbán Beatrice kötődéshez fűződő meditációját, mely továbbgondolkodásra készít bennünket...*

„Ez a könyv témájában részben helytörténeti is, és Osváth László önvallomása is. Mélyében azonban a magyar kultúra - egyetemes értelemben - gyökerezető fontos része. Az alanyok példaértékű emberek gyökereikre épített gondolatokkal. Pályájuk-hivatásuk útjával környezetkultúrát mutatnak, értéket-mértéket sugallnak, mint elérhető és követendő példát. [...] Ez a könyv a rádiózás történetének is fontos érdekes darabja.” - írja Szepesi György.

Ennél kifejezőbben nem lehet szólni e kötet értékéről, üzenetéről, melyet áthat a szerző által kiemelt ház-haza-hűség gondolatköre. Osváth László *Kockák* című versében így vall:

Hiszem, hogy csak igazul szabad élni, Tudom, hogy csak bölcsességgel lehet élni.

A szerző szerkesztésében megjelent könyvet mindenkinek ajánlom, általa bepillantást nyerhetünk szülőföldünk huszadik századi történetébe, mely a jövő nemzedékének segítségül szolgálhat a múlt értelmezésében, miközben megismerkedhetünk századunk egyik reneszánsz típusú emberével, Osváth Lászlóval.

Benák Katalin

EGY VÁSÁRHELYI HAWAII-ON

Samu János, vásárhelyi születésű, Hawaii-on élő és dolgozó fordítóval beszélget Kovács István szerkesztő.

Hogyan telt a gyermekkorod?

Az első osztályt az alsó Klauzál utcai iskolában jártam, ahová az aranyági tanyából jártam be. Később a Malom utcai, majd a Damjanich utcai iskolában jártam. A nyelvek iránti érdeklődésem egészen korán kezdődött. Valahogy kezembe került egy kopott borítójú kis könyv, egy német társalgási könyv, amely még régi gótbetűs írással tanította a németet. Neki álltam a gót betűkkel mondatokat írni, de mivel a nyelvet nem ismertem még, egy néhány versszakos Petőfi verset írtam át gótbetűkkel. Ekkor kezdtem németül tanulni. Nyolcadikos koromra már 33 országba leveleztem. Bizony ez nagyon jó módja volt a nyelv gyakorlásának is, meg a világ megismerésének is.

A hetedik és a nyolcadik osztályt a Ságvári Endre utcai Központiban jártam ki. A Lázár utca 4. alatt laktunk. Akkor jött a forradalom. Sose felejttem el október 23-át, amikor apukámnak segítettem az újságot hordani, és délután megjött a rendkívüli kiadás. Én meg kiabáltam az utcán a bicikliről, hogy „óriási szenzáció, rendkívüli kiadás”, hogy minél több Viharsarkot adjunk el. Emlékszem arra a decemberi napra is, amikor a vásártéri tüntetésen hasba lötték szegény Gácsi Lászlót. Felesége sokáig fekete ruhában járt utána. Ott laktak velünk szemben a Z-bérházban. Az iskolában a gyerekek ráfestették az ablakokra, hogy „Oroszt nem tanulunk!”. Ebben én nem vettem részt, mert az orosz is szerettem, meg a németet is.

Milyen emlékeid vannak a Bethlenes évekről?

1958-ban mentem a Behtlenbe, ami mindmáig legkedvesebb iskolám maradt. Nagyon jó tanáraink voltak, akik felkészítettek bennünket az életre. Balogh Imsi testnevelő tanáromnak azt a mondását jegyeztem meg, hogy „ne hagyd el magadat, mert ha minden reggel tornázol, akkor öregkorodban hálás leszel érte.” Hát igaza volt. 15 éves korom óta minden reggel tornázok, meg minden reggel hideg vízzel zuhanyozok, és nem is fáj semmim, meg gyógyszert sem kell semmire se szednem. Krékits doktortól azt tanultam, hogy elemezni kell a dolgokat, igaz, hogy erre a kazuisztyika (esettan) segítségével vezetett rá. Azóta is nagyon odafigyelek az összefüggésekre, és utánajárok azoknak. Dr. Grezsa Ferenc-től, meg Szabó Imre bácsitól azt tanultam az irodalmon, nyelvtanon meg a matematikán kívül, hogy ne szégyelljem a vásárhelyi tájszólást. Grezsa Ferenc tanár úr pedig azt mondta egy alkalommal, hogy a feltételes múlt jó a nyelvtanban, de az életben egy kicsit más, mert hiába gondoljuk meg, hogy másképp kellett volna csinálni valamit, akkor amikor csináltuk, más volt a lelkiállapotunk, kevesebb információ állt a rendelkezésünkre, kevesebbet tudtunk, de akkor is a körülményekhez képest a legjobb döntést akartuk hozni. Ezért kár azon lamentálni, hogy régen másképp kellett volna valamit csinálni, inkább koncentráljunk a jelenre. Ezt is megfogadtam.

Mi történt az érettségi után?

1962-ben érettségiztem, majd jelentkeztem a leningrádi Haditengerészeti Akadémiára, ahonnan visszaírtak, hogy először végezzem el a Tiszti Iskolát Pesten. Felvételiztem is – bár nem nagy kedvvel – és szerencsére nem vettem fel, mert szemüvegem volt, meg pocskékul tudtam magasat ugrani. Próbálkoztam bejutni a Külügyi Főiskolára és a Közgázra is, de egyik sem sikerült. Így aztán maradt a pesti a szállodásiskola. Ennek elvégzése után a Zivatar utcai Ifjúság Szállóban kaptam portási állást. Itt ismertem meg későbbi feleségemet is. 1965-ben azt terveztük, hogy elmegyünk Nyugatra, szabadságra. Akkor még nem akartunk kinnmaradni, csak el akartam vinni Margitot Dániába, ami nekem nagyon tetszett. Csak hogy az útlevélkérelmét elutasították. Nem sokkal később disszidálást kíséreltünk meg, de elsőre nem sikerült. Margit nyolc hónapot kapott, de terhessége miatt az ítéletét próbaidőre felfüggesztették. Engem egy évi börtönre ítélték, az esküvőnkre is ott került sor. Egyébként ez a börtön nagyon jó iskolája lett az életnek, mert önfegyelemre tanított, meg arra, hogy a megaláztatások mellett is ember maradjak. A cellatársaim tanárok, papok, meg újságírók voltak.

Valóban ekkor kezdődött fordítói pályád?

Igen, a gyűjtőfogház fordítóirodájában. Legelső fordításom egy 16 oldalas német kiadvány volt az NDK-beli javító-nevelő óvodákról. A szibériai fajdkakasvadászatról (ami állítólag az akkori Igazságügyi Minisztérium fejeleinek készült) már nagyon szép fordítást készítettem.

Mihez kezdted, amikor kiszabadultál?

Előbb Vásárhelyen a Béke szállóban voltam portás, majd börtönbeli jó barátom Lovas István tanácsára, akivel azóta is tart a barátságunk, jelentkeztem Pestre fordítónak a Szilváti Központi Kutató Intézetbe. Külső fordítóként az Országos Műszaki Könyvtár Dokumentációs Osztályától is kaptam munkát. Lovas Pista barátom ajánlására bekerültem Országos Fordító és Fordításhitelesítő Irodába.

Ezután fordulat történt az életedben.

Tökéletesítettem az útlevélműhamisítást. Sikerként Németországba kijutunk, politikai menedékjogot kaptunk. Egy nagy motelben kezdtem dolgozni, Hessen tartományban, Kirchheimben, de mellékesen fordítottam is. 1973-ban kivándoroltunk Németországból, és bevándoroltunk Amerikába. New York város Brooklyn nevű kerületébe mentünk lakni. Annak meg a lengyel negyedébe, amit Greenpointnak hívtak.

Hogyan illeszkedtél be az Új Világba?

Gyorsan megtanultam, hogy Amerikában azt becsülik, akinek van valami életcélja, és elképzelése, hogy merre szeretne továbbmenni, és ezt nem adja fel. A fordítói pályámon nagy lendületet adott, hogy beléptem az ATA-ba, ami az American Translators Association, azaz az Amerikai Fordítók Szövetsége. Közben befutott egy új munkahely New Jersey államban, annak Dayton nevű községében. Igazgatóhelyettes lettem a Sperry Univac számítógépes óriásvállalat vállalati szállodájában. A Princeton melletti Hopewellben béreltünk egy házat.

Mikor alapítottad meg fordítói irodádat?

1989-ben, East-West Concepts, Inc. Néven, és attól kezdve a fordításból éltünk meg. Ekkor volt a rendszernévváltozás a szocialista táborban, s ennek köszönhetjük, hogy sok munkánk volt, mert akkor ráálltunk a kelet- és közép-európai, meg a közép-ázsiai nyelvekre. Emlékszem rá, hogy sokat fordítottunk az aranybányászatról kazahra, a törvényhozásról magyarra, meg bolgárra, az atomfegyvercsempészes megelőzéséről macedónra és így tovább.

Hogyan kerültél Hawaii-ra?

Egy alkalommal Magyarországról egy kis kerülővel, Hawaii-on keresztül jöttem vissza New Jerseybe. Nagyon megtetszett Hawaii. 1997-ben átköltöztünk Kauai szigetre. Munkámban nagy segítség a szótárgyűjteményem, ami kb. kétezer kötetet tesz ki. Ezek között megtalálhatók a legújabb helyesírási szótárak, szakszótárak, orvosi szótárak, meg más referenciakiadványok több mint száz országból, és közel száz nyelven. Mintegy nyolcszáz fordítót és nyelvészt mozgatok 127 országban. A legtöbb munkát a csendes-óceáni és afrikai nyelvekről és nyelvekre történő átültetés ad. Mint például az acheli, ba, pular, kon, chichewa, kunda, divehi, dzongkha, japi nyelv.

Nagyon sok külföldre szakadt honfitársunk idősebb korában hazaköltözik. Te hogy vagy ezzel?

Gondolkoztam rajta. Magyarországon élttem 28 évet, Németországban 1 évet, az USA-ban 24-et, Hawaii-ban pedig 13-at. Hawaii őslakosainak még vannak álmai, de nem csak egyéni álmok, hanem a nemzet jövőjére vonatkozó álmok is. Függetlenséget akarnak, és a régi, sokkal emberibb kultúrájukat akarják visszaállítani a rájuk kényszerített helyett. Ezek az emberek nem azt nézték, hogy nekem másszínű a bőröm meg, hogy messziről, általában nem ismert földről jöttem ide, hanem azt, hogy mi lakozik a szívemben, meg, hogy mennyire támogatom ősi kultúrájukat, meg hogy még a nyelvüket is megtanulom. Nagyon méltányolják, hogy nyilvánosan kiállok mellettük. Nem hagyom őket cserben. Cikkeket írok a Kauai szigeti és a honolulu-i lapokba, rendszeres vendége vagyok a helyi televíziók adásainak is.

Mik a terveid?

Mindig voltak, és még mindig vannak álmaim. A hawaii életemet úgy szeretném leélni, hogy a magyar kultúra is hasznát lássa egy kicsit. Neki kezdtem az első hawaii-magyar szótár megírásának.

?

Ha távol is élek Magyarországtól, nem felejtettem el magyarnak maradni és a Bethlen Gábor Gimnáziumban elsajátított erkölcsi értékrend szerint élni. Rózsai néni, Sipka Sándorné szavai –

„Ha úgy érzed, hogy igazad van, akkor állj ki mellette, mégha az egész világ azt mondja is, hogy nincs igazad!”

– gyakran fülemben csengenek. Köszönöm, Rózsai néni, köszönöm, volt tanáram, köszönöm osztálytársaim, köszönöm Bethlen Gábor Gimnázium. Ti tettetek azzá, ami vagyok, hogy a Lázár utcából eljutottam Hawaii-ba.

APOKALIPSZIS

Mert még semmi sincs,
Mert már semmi más.
Lehullott virága kincs
Elmúló varázsa láz.

Csak az eső,
Csak az ég.
Átkozott vég,
Lovon jó.

PARAFRÁZIS

Nem tartják lelkem angyalok,
nem rémít semmi vétek.
Lehet, hogy mégis álmodom.
Lehet, hogy mégis élek.

Töröld le bűnömet, hiszen
nem voltam én se jó fiad.
Messzire megyek a fénytől,
s így megadhatom magam.

VERSEKRE FOSZLIK

Versekre foszlik a lét megint,
Testemből fröccsen a szó.
Félrehanyatlik a nyak, a kéz,
Lelkemre szakad a hó.

Feldübörög majd a ló, a dob.
A megváltás visszariad.
Felpattan zár s tárul a Nap:
de az igazság Te vagy magad.

MÁR AZT HITTEM...

Már azt hittem, szemet cseréltem:
békaként nézni pacsirtát tudok.
Nem rettegek, ha a tükörbe nézek,
S hajat fésülni kétoldalt fogok.

Már azt hittem, maradni jó otthon,
zsírosan, puhán, épp ahogyan kell.
Lepöccentem lazán egyen-cigarettám,
Kihúzom magam. Fenék be és ki a mell.

Már azt hittem, nem bánthat az sem,
hogy zsong fülemben a tegnapi gond.
Vártam, hogy ne fájjon a viselős földszag
és hogy májusban oly türkiz a Hold.

CSIZMADIA EDIT

Mottó:

Számomra az írás ott kezdődik, amikor gyermekmódra semmit vagy szinte semmit se „értek” abból, ami lenyűgöz.

(Pilinszky János)

1970-ben születtem Hódmezővásárhelyen.

Mártélyon nevelkedtem,
Szegeden élek.

Magyar-könyvtár szakot végeztem a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán. A tanítás mellett drámapedagógiával, személyiségfejlesztéssel foglalkoztam, jelenleg a Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár helyismereti gyűjteményében dolgozom.

Verseimre a tömörség jellemző. Versebe sűrített képek, vizuális lélektani kalandok, kereső utazások egy távoli nyugvópont felé.

Verseim napilapokban, folyóiratokban, antológiákban jelentek meg.

KÖZTÉRI SZOBRAINAK

A 2000-es esztendő végén Kőszegfalvi Ferenc a helyi hetilapban adott számot a városban 1995 után elkészült és felavatott köztéri szobrokról, emlékhelyekről. Jelen felsorolás az azóta eltelt tíz esztendő gyarapodásáról számol be.

2001. április 18-án Németh László születése centenáriumának alkalmából rendezett városi eseménysorozat részeként a Hódtói Általános Iskola az író nevét vette föl, ahol felavatták B. Kovács Emőke *Németh László* bronz mellszobrát.

2001. augusztus 20-án fölavatták Lantos Györgyi *Géza és Sarolt* című domborművét a Liszt Ferenc általános iskola és a tűzoltóság között falszakaszon.

2002. október 4-én avatták fel a Kincses temetőben *dr. Rapcsák András* egykori polgármester Lantos Györgyi által készített női alakos síremléket.

2002. október 6-án a Tornyai János Múzeum falán felavatták *Galyasi Miklósnak* B. Kovács Emőke által készített domborművét. Szél Ferenc asztalosmester adományából.

Lajos bronz portré-domborművét avatták fel a róla elnevezett Klauzál utcai kollégium falán. Návay Sándor alkotása.

2003. május 30-án a Dáni, a Garay és a Csiga utcák találkozásánál felavatták *Zsigmondy Béla* (1848-1916) portré domborműves emléktábláját születésének 155. évfordulója alkalmából. Az alkotó Csikós János, az emléktáblát Németh Péter adományozta. Az emléktábla közelében kialakított tér Zsigmondy Béla nevét viseli, a tér központjában a felújított Rossier-kút áll.

2003. november 7-én avatták fel *Fejér Csaba* síremlékét a Kincses temetőben, Lantos Györgyi alkotását.

2003-ban a fedett uszoda előtt állították föl Nagy Attila szobrászművész *Vásárhelyi Vénusz* szobrát.

2003-ban lebontották a Kinizsi utcában a „Művermőt”, Galyasi Miklós egykori házát. A ház falán lévő emléktáblát, mely *József Attila* itt tartózkodását örökítette meg a Tornyai János Múzeumba vitték.

2004. március 27-én a 100 évvel ezelőtt indult domonkos rendi oktatásra emlékeztek a városban. A régi zárda falán emléktáblát avattak.

2004. május 12-én *Kárász József* író, könyvtáros születésének 90. évfordulójára emlékezve domborművet avattak Kohán György utcai lakásának falán. Erdős Péter alkotása.

2004. május 20-án emléktáblát avattak a Liszt Ferenc Ének-zenei Általános Iskolában *Czirbusz Piroska* emlékére, aki alapítványt hozott létre ingatlanvagyonából a város múltjával kapcsolatos kutatások támogatására, kiadására. A tábla Lantos Györgyi munkája.

2004. június 27-én megnyílt az első vidéki állandó holokauszt múzeum. A zsinagóga falán emléktáblát helyeztek el *Berezské Pál* helyettes polgármester tiszteletére. A Tuhutum utcai zsidó temetőben Návay Sándor által készített emlékművet avattak.

2004. október 16-án Somogyi József *Szántó Kovács* szobrát Hollandiába szállították egy kiállításra, majd azt 2005 februárjában visszaállították eredeti helyére.

2005. április 14-én a Corvin szakközépiskola aulájában felavatták Ócsai Károly szobrászművész *Mátyás király lakomája* c. domborművét.

KLIGL SÁNDOR: József Attila

Fotó: Ferge Roland

2001. október 5. A zeneiskolában, a zene világnapja alkalmával az aulában fölavatták *Kerekes Pál* fúvószenekari karnagy emléktábláját.

2001. november 29-én emléktáblát avattak *Kajári Gyula* grafikusművész tiszteletére az Andrássy utca 2. számú ház falán. B. Kovács Emőke alkotása Szél Ferenc vállalkozó anyagi támogatásával jött létre.

2002. május 10-én *Lányi Lajos* egykori igazgató emléktábláját a Liszt Ferenc Ének-Zenei Általános Iskolában avatták fel.

2002. augusztus 24-én a városi könyvtár falán avatták fel *Szabó Éva*, a Magyar Rádió - szerkesztő - műsorvezetőjének domborművét, Lantos Györgyi alkotását.

2002. december 3-án avatták fel *Szőnyi Benjámint* egykori református lelkész (születésének 285. évfordulója alkalmából) domborművét a Deák Ferenc utcai református általános iskola falán, Szőnyi Endre alkotását.

2003. január 24-én a Bethlen Gábor Református Gimnázium pantheonjában fölavatták *Vöröss István* költő domborművét, és egykori Vajda utcai lakásuk falán az emléktábláját.

2003. március 30-án az Ótemplomban *Márton Árpád* egykori lelkész halálának 50. évfordulója alkalmából emléktáblát avattak. A domborművet Návay Sándor készítette.

2003. május 11-én a Tanyai Tanulók Otthonának öregdiák találkozásánál *Szathmáry*

2005. június 26-án a holokauszt 61. évfordulóján a zsinagógánál emléktáblát avattak *Almásy Tibor* emlékére. (1945 elején a soproni laktanya parancsnokaként több száz munkaszolgálatost mentett meg.)

2005. október 2-án felavatták a kőfal alatt *József Attila* szobrát, Kligl Sándor alkotását.

2005. október 18-án emlékművet avattak *Szentkirály, a középkorban elpusztult falu* helyén. Az emlékművet Návay Sándor szobrász készítette.

2005. április 8-án a Széchenyi téren felavatták *Széchenyi István* szobrát, Návay Sándor alkotását.

2006. február 3-án *Tornyai János* mellszobrát avatták fel a festőművészről frissen elnevezett kertvárosi iskolában. A művet ifj. Szlávis László szobrász készítette.

2006. február 24-én emléktáblát avattak a *gazdasági egyesület* egykori székházának helyétől 100 méterre, az Andrássy utcán felépült új ház falán.

Aranyossy Ágoston (1897-1973) a Gyógypedagógiai Iskola alapítója és első igazgatója emlékére 2006. április 3-án emléktáblát avattak a Nagy Sándor utcai iskola falán. Az alkotó Kligl Sándor.

2006. április 4-én a népkerti vasútállomás melletti területen felavatták a *vásárhelyi leventék* emlékének állított emlékművet és a területet Vásárhelyi Leventék terének keresztelték el.

2006. október 21-én *Bethlen Gábor* domborművét helyezték el a gimnázium Szőnyi u. felőli homlokzatának vakablakában, melyet a reformáció ünnepén avattak fel. A domborművet Tuza László keramikus készítette.

2006. november 4-én a Bethlen Gábor Gimnázium tornatermének falán felavatták *Balogh Imre* testnevelő emléktábláját.

2007. március 18-án a susáni Szabadság Olvasókör udvarán felavatták *Szamecz András* mellszobrát, Návay Sándor alkotását.

2007. augusztus 1-jén Mártélyon, a művészdombon felavatták *Fodor József* festőművész emléktábláját.

Kenéz Ernő vásárhelyi származású operanékes tiszteletére 2007. december 19-én avattak emléktáblát és emlékszobát a Szeremlei u. 11. sz. alatti ház az udvari épületben. Az alkotó Návay Sándor.

2007. július 22-én a Népkerti Vasútállomás és a 47-es főút közötti területen avatták fel a *Lelkek emlékére* c. kompozíciót. Az alkotás azoknak állított emléket, akik közlekedési balesetet szenvedtek, ill. haltak meg a főúton.

Pannonhalmi Zsuzsanna keramikusművész és Gál István János építész alkotása.

2008. június 29-én a Holokauszt-megemlékezés részeként avatták fel a Zsinagóga falán *II. János Pál pápa* emléktábláját.

2008. július 14-én felavatták *dr. Rapcsák András* néhai polgármester szobrát. Az emlékmű Varga Imre Kossuth- és Herder-díjas szobrászművész alkotása.

2008. augusztus 19-én avatták fel Máté István *Mercurius* szobrát a Hódtó és a Kaszap utcai körforgalmi csomópontnál.

2008. október 14-én elkészült Tuza László *Nagy körtéri virágok* című műve az Interspar Áruháznál lévő körforgalomban.

2009. január 22-én helyezték el *Ybl Lajos* építész mellszobrát a városházán. Alkotója ismeretlen.

Török Sándor egykori testnevelő, úszó- és vízilabda szakedző bronzdomborműves emléktábláját Gyarmati Dezső Sportuszoda és Török Sándor Strandfürdő névadó ünnepségével összekapcsolva 2009. június 6-án avatták fel. (Návay Sándor szobrászművész által készített emléktábla első példányát a Bethlen Gábor Református Gimnázium első emeletén 2007. február 14-én helyezték el.)

2009. augusztus 7-én a laktanya előtti körforgalom közepén állították fel *Nepomuki Szent János* szobrát.

2010. április 16-án a Németh László Városi Könyvtár előtt avatták fel *Pósa Lajos* mellszobrát, Gábor Emese alkotását. A gyermekkönyvtár a meseíró nevét vette föl.

2010. június 5-én avatták fel *Wass Albert* szobrát Tölgyesi Poós Anna és Poós László alkotását az Andrássy u. 46. sz. épület előtt.

2010. június végén a sósalmi iskola fennállásának 100. évfordulója alkalmából id. Kenéz Sándorné Gullay Ella, Kenéz Sándor és felesége Kenéz Sándorné Kajtár Julianna domborművét avatták fel. Az alkotó Lantos Györgyi.

2010. október 2-án Lantos Györgyi és Máté István szobrászművészek *Szent Kristóf* c. alkotását a Malom utcai körforgalomban avatták fel. Ez a Tarján városrész első köztéri alkotása.

2010. november 24-én a *Kossuth tér háromdimenziós térképét* avatták föl a Fekete Sas közelében a vakok és gyengénlátók számára. Szemereky Teréz keramikusművész alkotása.

2011. február 17-én emléktáblát avattak a Szabadság tér 51. számú házon. Itt lakott

1923-tól 1970-ig *dr. Ormos Pál*, a helyi kórház egykori igazgatója.

2011. július 6-án állították, majd szeptember 21-én avatták fel a Teleki-Kinizsi-Vöröskereszt-Táncsics utcák találkozásánál kialakított körforgalomban Nagy Attila szobrászművész *Sebesség I.* és *Sebesség II.* piroporánit alkotásait.

2011. október 8-án a Kincses temetőben felavatták *Dömötör János* egykori múzeumigazgató, a város díszpolgára síremlékét, Nagy Attila alkotását.

2011. november 4-én nyitották meg a Németh László Gimnáziumban az *Isépy Tamás* Könyvtárát. A könyvtár bejárata melletti falon avatták fel a volt politikus domborművét Lantos György és Máté István szobrászművész munkáját.

2011. november 6-án a Bethlen Gábor Református Gimnázium aulájában felavatták *Kálvin János* szobrát, Lantos Györgyi alkotását. Kenéz Heka Etelka adományából.

2011. Elkészült az Ady Endre és Kodály Zoltán utcák kereszteződésében található körforgalom. A létesítmény közepére Máté István és Lantos Györgyi *Asztrológia* címet viselő szobra került. (Ezt az alkotást lapzártáig nem avatták fel.)

Borus Gábor

f.HDK

MÁTÉ ISTVÁN - LANTOS GYÖRGYI:
Asztrológia

SZÁZ ÉVE HUNYT EL HEGEDŰS LÁSZLÓ VÁSÁRHELYI KÖTŐDÉSŰ FESTŐMŰVÉSZ ÉS GRAFIKUS

HEGEDŰS LÁSZLÓ

Kiss Lajos a vásárhelyi művészletről szóló, 1957-ben megjelent könyvében Hegedűs Lászlót az elfeledett művészek között tartja számon. Azonban azt is megjegyzi, hogy Hegedűs östehetségnek számított, hiszen annak ellenére, hogy négy elemi iskolai osztályt végzett, már hődmézövásárhelyi korszakában színvonalas festményeket, rajzokat készített. Halálának jubileuma kapcsán érdemes áttekinteni a festő életútját.

Hegedűs László Szentesen született 1870. január 3-án. Édesapja, Hegedűs Imre a Károlyi-uradalom tisztartójaként működött. Édesanyja Szénási Rozália. A római katolikus család azonban hamarosan a szomszédos városba, Hódmezővásárhelyre költözött, ahol László közel két évtizedet töltött. Már elemi iskolai éve alatt születtek első rajzai, amelyekre Bernátsky Ferenc római katolikus plébános (aki maga is amatőr

festő volt) felfigyelt, és biztatta, lehetőségei szerint segítette a fiút, azért, hogy tehetsége el ne kallódjon. Természetesen vallásos, bibliai témákat javasolt neki. Hegedűs egyik első ismert festményén, *A csodálatos halfogás* (1884) alakította ki azon szokását, hogy alakjait valóságos személyekről mintázta meg. 1887-es, *Assisi Szent Ferenc halála* című, a vásárhelyi katolikus templom oldalkápolnájában fennmaradt festményénél sem volt ez másképp.

Hegedűs László 1886 tavaszán, alig 16 évesen részt vett műveivel a helybeli műkedvelő festők kiállításán. A plébános ezt követően elküldte pártfogoltja egyes rajzait, képeit Tatára, képzőművész ismerőséhez, Pállik Bélához (1845-1908), aki 1888-ban elérte, hogy Hegedűs ösztöndíjat kapjon Esterházy Miklós gróftól. Ez azt jelentette, hogy el kellett hagynia Vásárhelyt és Tatára költözött.

Az 1990 előtti művészettörténeti munkákban tévesen szerepel az a megállapítás, hogy Hegedűs László egyházi festő, mert Vásárhelyt, művészi pályájának első állomását elhagyva nem pusztán vallásos vagy bibliai témájú, hanem – mint hamarosan látni fogjuk – mitológiai, történelmi tárgyú képeket, freskókat és rajzokat is alkotott, emellett nem szakadt el a hagyományos festői műfajoktól, a csendéletektől, portréktól, aktképektől sem. Alkotásait az úgynevezett akadémiai stílus jellemzi, a modern művészeti irányzatok hatása legfeljebb nyomokban érződik elkészült munkáin. Kezdetben mesterei (Laurens, Benczúr, Hollósy és mások) hatnak művészetére, majd a századfordulót követően alakul ki egyéni stílusa.

Hegedűs első jelentősebb munkáit, a tatai színház freskóit Pállik Bélával közösen készítette el. 1890-ben ösztöndíjaként Münchenben Schmidt Lajos keze alatt tanult, ahol Iványi Grünwald Béla és Hollósy Simon gyakorolt jelentős hatást művészetére. Ezt követően, 1890 és 1893 között Bécsben töltötte katonai szolgálatát, ahol szabadidejét a festészetnek szentelte. Kato-

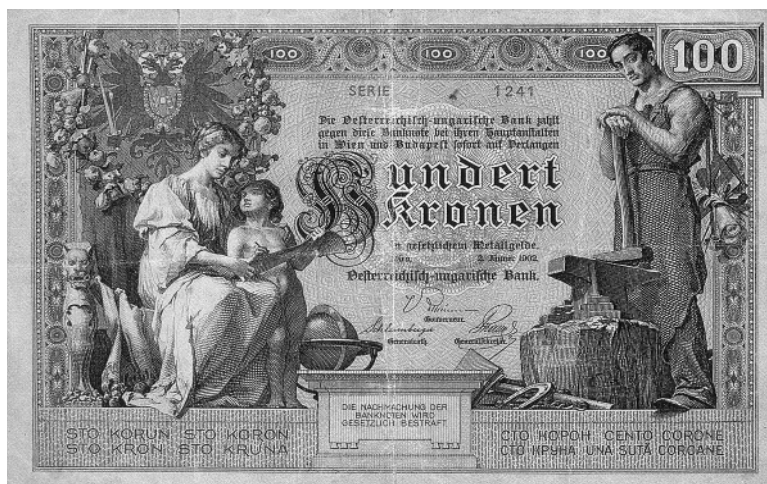
nai szolgálatának letelte után ismét Pálliknál tanult és dolgozott Tatán. 1895-ben a Képzőművészeti Társulat, illetve Bende Imre (1824-1911) nyitrai püspök által meghirdetett pályázaton első helyezést ért el képeivel, a Szent Imre herceggel és a Szent családdal. Előbbit a nyitrai székesegyházban, utóbbit a püspök kápolnájában helyezték el.

Nyitrai sikere után vált Hegedűs László országosan elismert, sőt Európa-hírű, ahogy Rózsa Gábor írja: „befutott” festővé. A millennium közeledtére való tekintettel is egyre több megrendelést kapott, amelyeknek mindig eleget tett. Ezek közül elég néhányat megemlíteni: az Országház freskói (a *Vérszerződés* színvázlata, Árpád pajzsra emelése) mellett könyvborítók, újságfejlécek (Költők albuma, a Társaság és a *Vasárnapi Újság* fejléce), illusztrációk, meghívók, grafikák szerepeltek repertoárjában. 1896-ban megnyerte Budapest jubileumi, 8000 koronás díját a *Szenvedők* című festményéért. A 19. század végén a Nemzeti Szalon alapító tagjai között találjuk.

1896 és 1897 között a párizsi Julian-akadémián – ahol ebben az időben számos neves magyar festőművész tanult – képezte magát, Jean-Paul Laurens, illetve Benjamin Constant kezei alatt. Utóbbi, aki hallgatag ember hírében állt, egy Hegedűs-aktrajz előtt megállva, az alkotást csodálva megkérdezte: „Ki ez az ember?”

1897-től Benczúr Gyula tanítványa és munkatársa a mintaiskolában, melyben két év múlva már tanárként oktatja a képzőművész-növendékeket. Itt ismerkedett meg többek között Koszta Józseffel és Kernstok Károllyal. 1898-ban a *Liliomok közt* (más forrás szerint *Liliomos Madonna*) című festményéért megkapta a Múbarátok Díját. 1900-ban *Káin és Abel*, 1905-ben *Krisztus siratása* című képéért megkapta az Ipolyi-díjat.

1898-1899-ben újabb tanulmányúton jár, ezúttal Madridban, ahol több más munkája mellett elkészült a *Puerta del Sol Toledóban* című festménye.

HEGEDŰS LÁSZLÓ
 Vázlat a segesvári csatához (Bem Szászvárosnál) 1909.
 (A kép a szentesi Koszta József Múzeum tulajdona)

1901-ben Hegedűs ismét sikert könyvelhetett el: 117 pályamunka közül a 2000 korona pénzzutalommal járó, 100 koronás bankjegytervét az Osztrák-Magyar Bank neki ítélte. Sikerét az országos lapok mellett a *Vásárhely és Vidéke* is közölte 1901. február 17-i számában. Így az 1902. január 2-án kibocsátott zöld százasokon Hegedűs metszeteit láthatta mindenki, aki megcsodálta a bankókat. A pénz azonban csak az első világháború végéig volt forgalomban.

1902-ben nősült: felesége, korábbi tanítványa, radostyáni Király Ilona maga is próbálkozott a festéssel. Két leányuk született: Dóra és Lóna (később báró Oldenburg Györgyné). Családjának tagjait együtt és külön-külön több munkáján is megörökítette.

1903-ban készült *Rabiga* című festményén mesterei, Laurens és Benczúr hatása köszön vissza. A Műcsarnokban rendezett kiállítást maga az uralkodó, Ferenc József is megtekintette és állítólag nagy benyomást tett rá Hegedűs műve.

1904 és 1905 között egy évet töltött Rómában, mint Fraknoi-ösztöndíjas. Hazatérése után a Képzőművészeti Főiskola professzorává nevezték ki, amellyel pályafutása csúcspontjára érkezett. Nagyszámú vallásos és történelmi tárgyú kompozíciói közül többet a Szépművészeti Múzeum őriz.

Hegedűs László önéletrajzi kötetet is tervezett. 1908-ban fogott hozzá. Munkája azonban a gyakori megrendelések, majd kezdődő, gyors lefolyású betegsége, végül halála miatt nem készült el.

Hódmezővásárhellyel, illetve Bernátsky plébánossal sem szakadt meg kapcsolata. Az 1911-es év elején – levélben – még ígéretet tett a mártélyi kápolna freskójának elkészítésére, azonban egészségét aláásta a sokszor

szünet nélküli munkálkodás. 1911 tavaszán hiába utazott feleségével Isztriára, majd Szicíliába gyógyulás céljából, egészségi állapotában csak rövid ideig tartó javulás következett be.

Hegedűs László nyilegyenesnek tűnő pályájának rövidre szabott élete vetett véget. Negyvenkettedik évében járt, amikor 1911. július 7-én eltávozott az élők sorából. Felesége és két kislánya gyászolta. A Kerepesi temetőben helyezték örök nyugalomra. Halála után több mint fél évvel, 1912. február-márciusban közös emlékkiállítás rendeztek Hegedűs és a szintén 1911-ben elhalálozott Tull Ödön festőművész munkáiból.

Ha mennyiségileg vizsgáljuk Hegedűs László művészetét, megállapíthatjuk, hogy rövid élete során rendkívül termékeny életművet hagyott maga mögött. Valamennyi alkotása a művészet iránti tiszteletéről és alázatról tesz tanúbizonyságot. Műveiről egy 1940-ben publikált jegyzék szerint legalább 315 olajfestményt, 53 vízfestményt, 93 grafikát, 16 szobrot alkotott, melyek egy része a Szépművészeti Múzeumba, a többi gyűjtőkhöz került, vagy a család tulajdonában maradt. Freskói több épület (a tatai színház, az Országház stb.) mennyezetét díszítik. Azt azonban hozzá kell tenni, hogy számos festménye vázlatosan maradt fenn, például a Szent Antal megkísértése vagy a Hunyadi László lefejeztetése. Kiss Lajosnak szerencséjére nem lett igaza, hiszen Hegedűs László nem vált elfeledett művésszé, mert időről időre kiállításokat rendeznek munkáiból, mint például 1990-ben Szentesen, vagy 1995-ben Hódmezővásárhelyen.

Művészi hitvallását 1910-ben Lyka Károly művészettörténésznek mondta tollba: „...nekem mindegy az irány, egyformán becsülök mindent, amiben kvalitás van, tehetség és tudás. Nekem Benczúr épp úgy kiváló és tiszteletreméltó, mint Szinyei Merse, Ferenczy Károly vagy Rippl Rónai. Azt hiszem, az a fő, hogy az ember minden munkába bele vigye a maga művészi becsületességét és azt, amit tud.”

Köszönet illeti Bodó Péter művészettörténészt (Magyar Nemzeti Galéria, Budapest) jelen írás elkészítése során nyújtott segítségéért.

Presztóczki Zoltán

Irodalom:

Lyka Károly: Hegedűs László = Művészet. Szerk. Lyka Károly. 1910. 2. szám. 62-69. p.

Szeremlei Sámuel: Hód-Mező-Vásárhely története 5. köt. Hódmezővásárhely, 1913. 1022-1023. p.

Heincz Katalin: Hegedűs László 1870-1911. A Budapesti Kir. Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Művészettörténeti és Keresztényrégészeti Intézetének dolgozatai 63. Budapest, 1940.

Kiss Lajos: Vásárhelyi művészet. Bp., 1957. 27-29. p.

Rózsa Gábor: A „kékhasú” bankjegy és alkotója, Hegedűs László festőművész (1901) = <http://jam.nyirbone.hu/konyvtar/web-konyv/nuiz-konf/Rozsa.html>

Vásárhely és Vidéke 1901. febr. 17., 1911. júl. 11. 2-3. p.

GRAFIKUS VILÁGKÉP A KERÁMIÁN

Kajári Gyula és a vásárhelyi majolika

KAJÁRI GYULA
Kiss Lajos emlékére

Szólhatnék arról a Kajáriról, aki Ősi emberpróbáló valóságában feketefelesen nőtt fel a háború előtt, majd tehetségével – és a „fényes szellők” vitorladagasztó fuvallatával – bekerült a magyar művészeti életbe, hogy onnan idő előtt a nemzeti panteonba lépjen át. De ezt már megtették mások is. Fölösleges talentumát dicsérnem, hiszen nyoma nemcsak a fehér papíron rögzült fekete krétával, hanem a köztudat fehér könyvében is bevésődött – kitörölhetetlenül.

Persze, egy zárkózott, mondhatni különc életmódot folytató, rajzait világnézetének képi megjelenéseként értelmező művész esetében nem mindegy, hogy kortársai közül kiknek a társaságában látjuk és láttatjuk. Egy biztos: távol állt Kondor Béla értelmiségi attitűdjétől és intellektualizmusától, Szalay Lajos vallásos expresszionizmusától, Reich Károly klasszicizáló szépségeszményétől, de annál közelebb a Nógrádból vicinálison Pestre érkező Csohány Kálmánhoz – bár barátság sosem fűzte hozzá. Inkább a magukkal hozott szellemi muníció megőrzése és csatlakoztatása a művészet arzenáljához volt közös programjuk, hogy az a grafikai világ, amelyet képviseltek, valóban egy közösségi szellem lenyomata legyen. Ez másképpen sikerült Csohányynak, akinek egy szál vonallal megrajzolt költöző madarai balladás-könyvvé alakították a grafikai lapot, s másképpen Kajárinak – akinek indultai izzó lávaként égették át a vakító papírt. Merthogy az ő lapjai nem szálltak a magasban, hanem zuhantak az ég felé, forgószélpernyeként magukkal ragadva a botra hajló parasztszony munkába törődött alakját, magukkal rántva az aratás előtti határ feke-

tére perzselt búzatábláit, a dülő utak sötétlő Krisztus-keresztjeivel együtt.

Évtizedekkel ezelőtt kaptam tőle egy képet: elhagyott kútágast kerülget egy csapat varjú. Próbáltam elhelyezni a lakásban, de sehol sem maradt meg – nem viselhette a hétköznapi nyugalom bútorarabjait. Végül is dolgozószobám falára került, s onnan figyelmeztet a mai napig: aki egyszer magyarnak született, arról senki és semmi sem mossa le a fekete kréta nyomán ráégett dráma billogát. Az soincs önmaga, mert mindig van valaki mellette, ha más nem, a történelmet sötétben őrző táj a maga mementoival. De figyelmeztet másra is, Kajári művészi hitvallására: aki a háttérben dolgozik, a „partvonalon kívül”, ahogyan ő mondta, azt nem kezdi ki egy más világnézetből táplálkozó ideológia fekete serege: apparatnyikok és kritikusok zsoldos-tömege, akik vezényszó szerint politikává degradálják a művészet.

Talán érdemes lenne belebonyolódni abba, miként maradt egyedül Kajári korosztálya a maga közösség-modelljével a hatvanas évek vége felé, amikor a hatalom megunt a saját értelmezésű „közösség” jel-szavának szajkózását, s az új időknek új da-laival az egyén érdekeinek képviselője felé vette az irányt. Otthagyván Kajárit és a „fényes szellők” többi tagját e fogalom kiüresedett tartalmával, mint valami bábúval, amire művészetpolitikai okokból mindenféle ruhát rá lehet húzni: formalizmust, szocialista realizmust...

Kajári és a szocialista realizmus? Hol van az internacionalista happy end az eketalyigával barázdált öreg parasztfajak, enyészeteknek adott tanyák, munkában edzett aktok látványában? Vagy tán csak nem volt szocreál alkotó Kajári irodalmi párja, Sinka István is, amikor 1948-ban, a Rákosi-korszak dicső hajnalán Dózsa-fordalmat akart hirdetni a becsapott parasztságért? Legújabb kori művészettörténelmünk talányát fejtí meg az, aki rájön, miért is nem vette (és veszi tendenciózusan észre) a hazai szakirodalom, hogy a szocializmus kiteljesedésével egy ettől az ideológiától eltérő művészeti forradalom is folyt, melynek végén a „fényes szellők” elfűjták szocialista jelzőt a realizmus elől és Kajári mellett Kurucz D. István, Szalay Ferenc, Németh József, Szurcsik János, Vecsési Sándor és mások visszatértek a realizmus őket is éltető, magyar gyökereihez?

Miért is fontos mindez? Hogy ne féljünk rámutatni arra a szellemi háterszagra, amely Kajári Gyula egész életműve mögött meghúzódik, s felkeltsük a figyelmet ennek a kiállításnak igazi üzenetére. Mert most valóban nem Kajári grafikáit mustráljuk a falakon, hanem azokat a kerámiákat, amelyek felülete az ő keze nyomán alakult ki. Persze

mások, másutt is megpróbálkoztak már a grafika és iparművészet összehasonlására – ami azonban különbség, hogy mások vázái, bár kétségtelenül grafikai ihletettségre sikeredtek, elsősorban a kereslet-kínálat igényeire válaszoló artiztikum jegyében születtek.

Másrészt pedig, ha az agyagművesség történelmére visszatekintünk, azt látjuk, hogy a használati edénynek rajzzal való díszítése már az orientalista korszaktól kezdve megjelenik, és elég hamar, a görög fekete- és vörös alakos vázák felületén elér az emberábrázolásig. Utólag már tudjuk, hogy az alakos ábrázolás nem pusztán dekoráció volt, hanem tudósítás is a görög művészet ember-centrikus világnézetéről. Gondot csak az jelentett, hogy a grafikai megjelenítés annyira hozzátapadt a mitológiához, hogy illusztrativitását nem tudta levetközni. Nos, ez az illusztrációra és artiztikumra való hajlam aztán évszázadokig jellemezte a funkcionális kerámia felületén megjelenő díszítéseket.

Azonban ha Kajári itt kiállított vázáira, edényeire pillantunk, azt látjuk, hogy a rajtuk megjelenő ábrázolások a fenti követelményeknek egyáltalában nem felelnek meg. Kajári mintegy átteszi grafikai stílusát egy másik művészeti ág absztrakciós síkjára, kisajátítja a használati edény felületét, s az agyagművességnek annyit enged csak, amennyivel az edény hagyományos létrehozására feltétlenül szükség van. Érdekes szimbiózis ez: az agyag megmunkálása és a mázolás természetesen megköti a kezét, de a szabad felületek – bármilyen kis felületek is azok – mégis alkalmassá válnak egyfajta szellemiség-közli funkcióra.

Ha jól belegendolunk, az alkotó itt pontosan ugyanolyan szempontok alapján dolgozik, mint a középkorban a katedrálisok belső falain a festő: egy már meglévő statikai és a művészeti ágra jellemző formai alakzatra felvisz egy másik művészeti ágra jellemző alakítást. Ez pedig új műnemet, műfajt teremt: az építészetnél a szekót és freskót, a kerámiánál pedig a Kajári-féle majolikát. Mert lehet, hogy tévedek, de botra támaszkodó öregasszonyt, károgó varjakat nemigen lehet látni használati edényeken másutt – legalábbis idehaza. Az a gondolatosság, amely ezekben a rajzokban felszínre tör, látszólag nem passzol az edények használati jellegéhez, s a józan ész szabályai szerint nem is férnének meg együtt. Mégis, a tipikusan vásárhelyi sárga-zöld-barna színvilágú kerámia nemcsak, hogy elviseli a képgrafikából átláptált tematikát, hanem büszkén viseli, s ennek oka van.

Kajárinak nem jelent gondot a papírlap sík felülete helyett a mázas edény görbült oldalán és belsején való megjelenítés. A tőle megszokott kontúrvonalas rajz nemcsak,

DIÁKOK ŐSZI TÁRLATA

hogy tökéletes illúziót ad a kerámián, hanem a bele szorított mondanivaló ki is emeli a kerámiát a maga megszokott hétköznapi használati jellegéből, amolyan szimbólum-félévé avatja. A máz csillogása és a görbült felület plasztikussága sem vonja el a figyelmet a mondanivaló súlyáról – gyermekkorának tragédiája, a lelenházba-adás ugyanolyan intenzitással tör fel benne, mint grafikai lapjaiban (*Füles váza*, Ősi, 1935 jelzéssel, illetve *Emlék Ősiből*, fekete kréta). Természetesen az edények mérete így megnő, hogy illő alázattal adjon helyet a képi ábrázolásnak – de hát a sarokba állított óriás korsó sem fehér holló a használati edények világában, pedig sokszor még minta sincs rajta.

Ahogy elforgatunk egy-egy Kajári-vázát, látjuk csak, mennyire összenő az alkotófolyamatban művész és matéria: nemcsak az alföldi tematika, az Ősiből hozott szegénysors, hanem a rá oly jellemző, és a grafikai ábrázolást kísérő idézetek is megjelennek. Nem kell csodálkoznunk merészségén, ahogy a kerámia hagyományos eszközkészletét átírja, hiszen nemcsak ismerte – fiatalabb korában már volt randevűjük a Herendi Porcelángyárban, s Vásárhelyre költözvén megírta a Majolikagyár történetét – hanem az elsők között szegődött a dél-alföldi város melletti tanyavilág tárgyi emlékeinek megmentésére. Eközben alkalmat nyílt saját alkotóvilágának fűjatójával leporolni a népi kultúrára nemtörődömségből, falurombolásból, tanyavilág beszántásából rárakódó port. S amit alatta látott, az olyan volt, mintha tükörbe nézett volna – a vásárhelyi kerámiákat is éltető népművészet tiszta szellemisége szölt vissza egy-egy kancsóból, tálból. Nem kellett tehát mást tennie, mint egymás mellé helyezni az Ősiből hozott parasztvilág és a vásárhelyi parasztsor népi emlékeit, s az intellektus máris kijelölte számára az edények felületét, mint grafikai hordozóanyagot. Csak épp a nép egyszerű fiának ízlése nyomán karcolt-rajzolt művészeti motívum esztétikumát egy művészetté nemesedett ízlés és gondolatvilág váltotta fel.

Ahol nincs szellemiség, ott nincs művészet sem. Ezen alapul Kajári nagy felfedezése: a képgrafika valóban hordozóanyagának tekintheti az edények felületét, amennyiben szellemisége ugyanolyan tiszta forrásból táplálkozik, mint a népművészet. Talán el kellene gondolkoznunk azon, hogy most, amikor az áru birodalmában a népművészet óhatatlanul iparművészetté alakul át, nem az-e a helyesebb irány, amit Kajári javasol? Legalábbis a szellemi azonosulás szempontjából. Tisztább bort lehetne önteni a vásárhelyi majolika-kancsókba...

Vallaurisban sétálva örömmel konstatáltam a várostábla melletti feliratot: testvérváros Hódmezővásárhely. Rögtön Kajári jutott eszembe, vajon hogy férne meg a kápolnát festő, és a főteret szobordíszbe öltöztető Picassóval – egy helyen? Ezt a gondolatot adta nekem a francia Riviera: bizony a népi gyökerű kerámiát népi gyökerű magas művészetté emelni legalább olyan csendes forradalom, mint az a hangosabb, amelyet a nagy francia vezetett.

Mert a világnézet olyan hitel, amely nemcsak Kajári munkáit élteti, hanem éltetni fogja a vásárhelyi majolikagyárat is, amíg emléke a művészeti köztudatban megmarad.

Fecske András

J. Gadl Györgyi

A vásárhelyi Őszi Hetek szerves részeként az idén is, immár 9. alkalommal rendezték meg a Németh László Gimnázium és Általános Iskolában a diákok Őszi Tárlatát.

Az idén a pályázatban kiírt téma a vásárhelyi népi kézművesség formakincse.

A pályázók feladata a vásárhelyi népi kultúrához kötődő népi mesterségek, használati tárgyak formakincsének, motívumainak képi bemutatása. A pályázatra jelentős számban érkeztek rajzok, festmények, kerámiák. A megszokottól eltérően nemcsak Vásárhelyről, hanem a környező városokból és a kis települések iskoláiból is.

A válogatást a beérkezett anyagból Hézső Ferenc festőművész Ambrus Sándor fazekas, a Népművészet Mestere és Garai Sándorné kerámikus, a Szakma Mestere végezte. Három korcsoportban: alsós, középsős és gimnazista korosztályra osztva válogattuk és díjaztuk a rendkívül változatos anyagot. Dicséretesnek mondható, hogy milyen találmánysággal használták fel a népi mesterségek motívumait, a színes rajzaikon a gyermekek.

Szép számmal osztottunk díjakat, melyhez a város értékes könyvekkel, valamint Ambrus Sándor és a Garai Kerámia Műhely több használati kerámiával támogatásként, járult hozzá.

Október 7-én a Németh László Gimnáziumban az ünnepi megnyitón Almási István alpolgármester megnyitó szavai után a gimnázium tanulói színvonalas műsorral szolgáltak Győri Éva és Verseginé Hillay Erika vezetésével. A díjak átadásával boldog pillanatokat szerezünk az alkotóknak és a felkészítő tanároknak. Az érdeklődés fenntartásával lehet készülni jövőre a tizedik évfordulóra.

Hézső Ferenc

„Az iskola tanulói érdekes táncos és irodalmi műsort mutattak be.”

(forrás: www.mediamania.gportal.hu)

FORMÁK ÉS VONALAK

Formák és vonalak címmel mutatta be alkotásait a Helyőrségi Klubban Návay Sándor szobrászművész városában, ahol él és alkot. A kamaratárlat a vásárhelyi közönség egy része előtt már nyilván ismert – korábbi években készült – kisplasztikáit sorakoztatta föl, köztük aktokat, portrékat, figurális kompozíciókat. Újdonságként és meglepetésként viszont a falakon tucatnyi frissen készült krétarajzot szerepeltetett, fekete kartonra felvitt eleven, lendületes vonalvezetésű aktrajzokat, a női formáknak tisztelgő grafikai remekléseket.

Volt ebben a gesztusban valami jelképes, mert a város nevezetes napján, ez az Őszi Tárlattal együtt nyíló alkotói bemutakozás a vásárhelyi művészet hagyománytisztelő, mértékadó szellemiséget képviselő alkotói attitűdjét mutatta meg; a helyben született értékeket sorakoztatta föl a nagyszabású kortársi seregszemle médiáktól kísért, a nyilvánosság kitüntető figyelmétől még mozgalmasabbnak

NÁVAY SÁNDOR: EGYÜTT

tűnő jelenidejű művészeti sokszínűségével és harsányságával szemben. Míg Návay kamara-bemutakozása egy alkotói gondolkodásmód, egy szobrászi eszmény kibontásának mélyrétegeit mutatta meg, s adott megannyi inspirációt a művész világgképében való elmélyülésre, a másik, – az országos esemény, – a tárlathoz kötődő műhelymunkák sokféleségét sorakoztatta föl. A két esemény párhuzamba állítása persze önkényes és véletlenszerű, ám amíg az Őszi Tárlat esetében az újdonság, a frissesség ígérete lehetett a legfőbb vonzerő a sok száz érdeklődő számára, emitt alighanem a hiteles értékek jelenléte vonzott rengeteg barátot, tisztelőt, műértőt a szűkös terembe.

Bár a rajzok kínálták az újdonság ígérését, mégis a kisplasztikák, szobrok határozták meg a tárlat hangulatát. Izgalmas volt megannyi megerősítést látni a szobrokban, hogy Návay ösztönösen figurális szobrász. Hiteles mesterségbeli tudással megalapozottan alakítja plasztikáit. Egész eddigi munkássága az emberközpontúság jegyében telt, a klasszikus plasztikai értékek egyéni arcú, jellegzetesen irodalmi ízű, mesélő kedvű felmutatásának kimunkálásában.

Szobrainak éppen ez a szemléleti magabiztosság ad elevenséget, ízes karaktert, melankolikus, néha humorral, groteszkbe hajló ironizálással vegyített artikulációt. A biztosságot persze az is erősíti, hogy pályája kezdete óta maga önti, cizellálja szobrait. Így aztán a szobrászi szándék gondosan kimunkált plasztikai formákban, felületekben, jellegzetesen torzult, nyújtott, szobrászi indulattal átlényegített figurákban ölt testet. Jellemző az is, hogy szobrászi szándékaihoz nemcsak a nagyszabású, archaikus témakörök (Krisztust a keresztfán) adnak inspirációt, hanem a periférikusnak számítók is, mint például egy macska a fán vagy varjak az ágakon. Plasztikáinak minden részletében a minőség a szembeütő, ami a bronz kreatív használatában, a megmunkálás gondosságában, és a formaalakításban mutatkozik meg. Műveiben nem nehéz felfedeznünk az erős kapcsolódást az elmúlt korok, korszakok szobrászatával.

Az emberközpontú alkotói attitűd Návay szobrainak, domborműveinek érmeinek központi problematikája. Eszköztárát változatos anyaghasználat, sajátos ironikus szemlélet, költőien áttetsző látomásosság, álomszerűség, a fantasztikum iránti vonzódás jellemzi. Kisplasztikái gyakran különös, költött alakokat idéznek elénk, furcsa szituációkat modelleznek. A figurák, alakok valóságos formáit gyakran eltorzítja a plasztikai kifejezés ereje a térben önálló létre hivatott kompozíció belső energiái, a szobrászi gondolatnak alárendelt tematika elsődleges szerepvállalása. Erre lehet példa a 2003-ban készült, az Artista rémálma című, három szoborból álló, jelképes mondanót hordozó szoborsorozata. Nem nehéz felfedezni benne egyfajta sajátosan kifejezett ars poeticát, a tehetség, a tudás, a felkészülés, a lehetetlen megkísértésének példázatát. Ez persze csak egy lehetséges irány a nagyszerű plasztikai sorozat értelmezésére. Ha a tárlat szobrászi értékeire figyelünk, akkor ez a háromrészes plasztikai tétel sor ékes bizonyítéka annak, hogy mennyire sűrítetten képes Návay történetét, filozófiát, kivitelezői tudást, leleményt megjeleníteni plasztikáiban.

Persze igazi remekléseket az arasznyi aktszobrokban produkál. Láthatóan otthonosan mozog a finom erotika világában, a nőiség mibenlétének megértésében, szobrászi minőséggé való átférfálásában. Aktjainak többsége alig arasznyi mikrovilág. A hűvös fém, a bronzanyag úgy meleg képletté változik át a formák engedelmes simulakonyasága következtében, a nőalak artisztikus megjelenítésében. Míg ezek esetében a rejtett, zárt, sejtelmes és rejtelmes nőiség fogalmazódik meg, a falakon látható rajzokon a szépség maga, a női test erotikus, artisztikumá transzponált lényege ölt alakot. Míg plasztikáiban a térbeliség, az anyag és a forma együttese hordozója közlendőinek, a fekete alapon hol fehér, hol színes krétával spontán magabiztossággal megrajzolt női idomok, testrészek életre keltésében a vonalé a főszerep. Igazi remeklések ezek a rajzok, őszinte indulattal, tisztelgő líraisággal papírra vetett vallomások a nőiség, a szépség tisztelgéséről.

A tárlat fontos eseménye a vásárhelyi őszi képzőművészeti eseménysorozatnak. Megnyilvánul ebben a tényben az is, hogy a város féltő gonddal ápolja művészeti örökségét, hagyományait, odafigyel a művész pályájára, értékeli Návay Sándor változatos és gazdag szobrászi tevékenységét. Maradandó formát ennek eddigi kisebb köztéri megbízásai, emlékdomborművei, portréi, emlékművei adtak. A város körforgalmú csomópontjaiban eddig már számos itt alkotó szobrásznak jutott hely, karakteresen formálva ezzel a városképet, csak éppen egy Návay opusz hiányzik még a sorozatból. A művész a *Rackapár* című szobrával olyan szobrászi-köztéri remeklést valósított meg, ami arra lehet bizonyosság, hogy tiszta és világos artikulációval, autentikus megfogalmazással képes szobrászi feladatát teljesíteni, az adott helyre a legmegfelelőbb köztéri jelet megalkorva.

Tóth Attila

Vásárhelyi LÁTÓHATÁR

KÉRI LÁSZLÓ

„Mindig a mű legutolsó, legfelső rétegét kell elfogadni a festőművész autentikus alkotásának.”

(Nagy Imre)

Kéri László 1949. február 13-án, Budapesten született. A társadalmi konvencióktól való elszakadás jelei már iskolásként jelentkeztek nála – az Egri csillagok c. regényt szívesebben illusztrálta, mintsem a rajzórák didaktikáját követte volna -, s ezt csak megerősítette benne jóval később Kondor Béla kiállítása, s az életre szóló élmény, El Greco alkotásai. A Kaffka Margit Gimnáziumban érettségizett, majd néhány évig az útkeresés töltötte be a művészi pályára készülő fiatal életét, melynek egyik lépcsőfoka a Pannónia Rajzfilmstúdió fázisrajzoló tevékenysége, ahol megismerkedett Szabó Sipos Tamás rendezővel, később a Dési Huber Rajziskola, ahol Somogyi János festőművész készítésére konstruktivista-kubisztikus képeket festett. Ezen időszakban került kapcsolatba Sváby Lajos festőművésszel.

1972-ben Sarkantyú Simon növendékeként kezdte meg tanulmányait a Képzőművészeti Főiskolán. A kezdeti nehézségei után Kéri László rátalált a hozzá közelálló kifejezési formára, melyben szabadon valósíthatta meg önmagát, ahol kibontakozhatott a rendkívül szuggesztív kompozíciós készsége.

A vásárhelyi, alföldi realista festőktől távol álló barokk, a manierizmus stílusjegyei kísérik Kéri László művészi világát, ahol heves emberi érzelmeket közvetít - túllép a provincián -, melynek gyökerei európai léptékekkel bírnak. Számos hazai és külföldi kiállításon vesz részt, alkotói tevékenységét elismerés övezi.

Önkéntelenül is fölvetődik a kérdés: Hogyan illeszkedik alkotói kifejezőmódjával az alföldi realisták világába, hogy telepedett le itt?

A főiskolai évek alatt a feleségem, Blaski Márta festő restaurátor, a *Fesztly-körkép* restaurálásában vett részt, mely munkálataiban én is bekapcsolódtam. A Szegedi Várban végzett munka és az ott lakás igen romantikus volt, de arra vágytunk, hogy műtermünk legyen, s ott alkotassunk.

1976-ban, a főiskola elvégzése után Szentesen vásároltunk műteremlakást. Gyakorlatilag itt kezdődött el az önálló festői tevékenységem. Könynyezetem nem nagyon értette az alkotásaimat. Így helyileg visszajelzést sem kaphattam, mely szakmailag előrelendíthette volna a tevékenységem, amire nagy szükségem lett volna. Úgy éreztem, megfagyott körülöttem a levegő. Hódmezővásárhelyen ezen időszakban egy erős művész nemzedék és igen pezsgő művészi élet volt. Átjártam hozzájuk, s szoros kapcsolat alakult ki többek között Fejér Csa-

KÉRI LÁSZLÓ AZ ALKOTÓ, ÉS A MENEKÍTŐ

ba, Csikós András, Szalay Ferenc, Németh József és Máté István – Lantos Györgyi művész házaspárral, valamint Hézső Ferenc festőművésszel. 1977-ben jelentem meg először a 24. Vásárhelyi Őszi Tárlaton. Híre jött egy megüresedett műteremlakásnak, melyet megpályáztunk s így kerültünk 1984-ben Hódmezővásárhelyre. Azóta is itt élünk, itt alkotunk.

A művészi kifejezést illetően sajátosan közelíti meg a világot...

Ami a munkáimat illeti, a táblafestészet és a murális munkák egyaránt közel állnak hozzám. Budapesten a Stefánia Palotában az Aradi vértanúk, Hajdúböszörményben A hajdúk letelepítése című pannóm nagyobb méretűek, de Szentesen az Ifjúsági Házban, Kisteleken a házasságkötő teremben, míg Budapesten az MNB-ben található alkotásom a kisebbek közé tartozik. Napjainkban sajnos egy kicsit háttérbe szorult ez a műfaj.

A stílus és előadásmódot illetően bonyolultabb a dolog. A művész azért festi meg a

képeket, mert szóban elmondani nem olyan kerek, egész a mondanivalója, mint egy kompozícióban. A képi megjelenítésnek hosszú folyamata van, morzsákat tudunk csipegetni, melyek által összeáll a képi kompozíció.

Napjainkban a figurális festészet került előtérbe. A fotorealizmus egyre nagyobb teret kap. Én kitartottam figurálisom mellett. Ahogy én használom a figuráimat, meglehetősen sajátos, csak reám jellemző. Munkáimnak meglehetősen expresszív az előadásmódja. Én kitartok az eddigi stílusvilágom mellett. Ez nem elhatárolódott, tudatos szándék, hanem a kifejezőmód maga.

Hogyan hatnak az elődök Önre?

Igyekeztem a munkásságom során a kisebb és nagyobb elődök munkáit tanulmányozni – Goya, Rembrandt, Rubens, Robert Rauschenberg, Willem de Kooning, hogy a hazaiakat most ne is említsem -, s azokat szinte tovább éltetni a saját munkáimban. Nem arról van szó, hogy a barokkot

kedvelem, de a barokk olyan stílustörténeti korszak, ahol képi értelemben minden lehetséges, amely a mi világunkra is jellemző, kapcsolat a múlt és jelen között. A stíluskorszakok önkéntelenül adják magukat. Tele vannak művészi talányokkal, melyeket nem kidobni kell, hanem élni velük, „használni” őket, megérteni őket.

Úgy gondolom, az én munkáim megértéséhez valami fajta képesség, készség szükséges, hogy a bonyolult metaforákat felfedezze a néző. Ahhoz, hogy ezt lássák, a nézőn múlik, hajlandó-e befogadni vagy sem. Az az ember, aki a munkáim változásait figyeli, elemzi, az előbb vázoltakon elindulva, annak – figyelme központjába mindig valamilyen kisebb egység kerül. Mindig az egészen belül van a rész, a sokféle adatból, mely a képen van, képződik az egész. Művészi szabadság és erőfeszítés kérdése, hogyan tegyük következtetést a képi tartalmat.

Egyes képeit „részleteire bontva” találunk olyan mozzanatot, mely a manierizmus, reneszánsz vagy éppen a konstruktivizmus jegyeit adja vissza...

Ha jó a kép, és sikerült gondosan eljárni, akkor ezek a részletek szerves egészet alkotnak és a figyelmes szemlélődő felismeri, mit akar a szerző mondani. Odafigyelés

és idő, koncentráció szükségeltetik ehhez. Kevesen teszik meg, így nem értik meg az üzenetet és erős kritika éri a látottakat.

Az emberi viszonyok kutatása jellemző rám. Legalább két figura mozog a festői térben. A figurák körüli tér általában fiktív, ritkán látható egy-egy konkrét motívum, megjelenik például egy állat... Szeretem az erőteljes, mély színeket, az erő fontos szerepet kap az oldottság mellett.

Mindenképpen meg kell említenem művészettörténeti szempontból, hogy képeim elődjének a magyar festészetben a nagybányai festészetet tartom. Az alkotásokon észrevehetően látható a Nap mozgásának megváltozása, a lapos surlófények. Ezt az ábrázolásmódot Koszta Józsefnél, Tornyai-nál, Kohánál is érzékelhetjük.

Ön változtat-e egy-egy alkotásán, miután elkészítette, esetleg ki is állította már?

Sok festő nem nyúl vissza az elkészített alkotásához, az örökre az akkori állapotát tükrözi. Én visszatérek a régi munkáimhoz. Vallom, hogy a képnek is működőképesnek kell lennie. Változom. Másként fejezem ki a gondolataimat. Az is lehetséges, hogy korábban nem sikerült, vagy nem úgy fejeztem ki magamat, mint ahogy ma. Ezért kötelességem, hogy átgondoljam, s kijavítsam, hisz

a kép a fontos, nem az én adott állapotom. Itt van példának okáért a *Vadakat terelő juhászok* c. alkotás, mely az 1999-es Őszi Tárlaton bemutatott állapotától eltér, hisz idő közben ezen is változtattam, de az erő, a határozott szín és vonalvezetés csak elmélyíti az üzenetet...

Kéri László festőművész alkotói tevékenységének csak egyik oldala a fentiekben említettek. Ha róla van szó, föltétlenül meg kell említenünk a színházi díszletterveit. Felkérésre a kaposvári Csiky Gergely Színház Csehov: Hosszú úton és a Színház- és Film-művészeti Főiskola Binder,H.: A gondnok című darabjához készített díszlettervet.

Szívesen ajánlom Kedves Olvasóink figyelmébe Kéri László alkotásait.

2009-ben jelent meg a művész monográfiája, melyhez dr. Nagy Imre művészettörténész A befelé vezető út: Kéri László munkásságáról címmel írt tanulmányt. Az album majd százötven színes alkotást mutat be, mely igazi ajándék a szemlélőnek és gondolkodónak, mivel általa nyerhetünk bepillantást Kéri László világába éppúgy, mint az általa megjelenített letűnt és napjaink világába.

Benák Katalin

A fotókat Kéri Balázs készítette.

KÉRI LÁSZLÓ: HAT ALMA

KÉRI LÁSZLÓ: PÁTERNOSZTER /150 x 170 cm, olaj, vászon/ 2001

BETLEHEM

Mindszerten az 1800-ban épült római katolikus templomban hagyomány a betlehem készítése.

Fotó: Urbaniczkiné Máriás Magdolna